

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

Г. П. Складар

(підпис, ініціали та прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Перспективи післявоєнного розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області»

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Слободяник Олександр Сергійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.геогр.н., доц. Логвин Михайло Михайлович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2024

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1 Зміст та сутність поняття етнічний туризм	5
1.2 Ресурси та об'єкти етнічного туризму	15
1.3 Методика дослідження та оцінки ресурсного потенціалу етнічного туризму	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	34
2.1 Аналіз туристичної діяльності та інфраструктури Івано-Франківської області	34
2.2 Оцінка передумов розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області	44
2.3 Розробка етно-культурного туру по Івано-Франківській області....	59
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Для розвитку туристичної галузі необхідна економічна та політична стабільність, яку нажаль наразі в умовах війни в Україні неможливо досягти. Через це сьогодні для стабілізації туристичної галузі важливо шукати нові можливості для розвитку туризму. У цьому контексті одним із резервів розвитку туризму в регіонах України з метою подолання ризиків може стати активізація етнічного туризму, який є способом взаємодії з місцевими спільнотами та спрямований на вивчення культурного спадку етнічних груп які відвідуються туристами під час подорожі. Для з'ясування перспектив розвитку даного туризму в Івано-Франківській області необхідним є дослідження теоретико-методичних засад, передумов стану та тенденцій розвитку туристичної діяльності в регіоні з урахуванням нових соціально-політичних викликів, чому і присвячена кваліфікаційна робота.

Питання управління розвитком етнічного туризму в Україні досліджували у своїх роботах такі дослідники, як Балановський Я. М., Безручко Л. С., Белікова М. В., Божко Л. Д., Бучко Ж. І., Вовчок Я. В., Вуйцик О. І., Доценко А. І., Дутчак О. І., Кляп М. П., Кузьмук О. І., Кучинська І. В., Ліхоносова Г. С., Лозинський Р. М., Мисяк О. М., Муравська С. В., Орлова М. Л., Покоłodна М. М., Сливка Р. Р., Удовиченко В. В., Устименко Л. М., Шикеринець В. В. та інші. Але велика кількість питань залишаються відкритими та потребують подальшого дослідження, зокрема важливо обґрунтувати практичні пропозиції щодо повоєнного розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні заходів, щодо управління розвитком етнічним туризмом в Україні.

Для досягнення поставленої у роботі мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити зміст та сутність поняття етнічний туризм;
- визначити ресурси та об'єкти етнічного туризму;
- охарактеризувати методика дослідження та оцінки ресурсного потенціалу етнічного туризму;
- здійснити аналіз туристичної діяльності та інфраструктури Івано-Франківської області;
- провести оцінку передумов розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області;
- розробити енто-культурний тур по Івано-Франківській області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси управління розвитком етнічним туризмом в Івано-Франківській області.

Предметом дослідження є сучасний стан та перспективи розвитку етнічного туризму в регіонах України.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: порівняння та аналізу та узагальнення.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали нормативно-законодавчі акти України, наукові та наукові статті, монографії, підручники, посібники, матеріали мережі Інтернет з питань організації туристичної діяльності, зокрема етнічного туризму.

Основні положення роботи були оприлюднені на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2024» (м. Полтава, 15 січня 2024 р.), який проводився у Полтавському університеті економіки і торгівлі.

Наведені в роботі практичні положення та результати кваліфікаційної можуть бути використані у роботі підприємств сфери туризму при організації етнічних турів в регіонах України.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Зміст та сутність поняття етнічний туризм

Перші згадки про етнотуризм з'явилися у 1977 р. у праці В. Сміта, де зазначено, що «Етнічний туризм – це подорож з метою вивчення культури, способу життя [80] і глибоких традицій екзотичних народностей і передбачає відвідування їхніх осель і поселень, дотримання ритуалів [30]. На думку С. Хьолднера і Р. Макінтоша: «Етнічний туризм – це подорож, спрямована на спостереження за культурою та побутом справді екзотичних народів» [30] Цей висновок був зроблений на основі поїздок до Панамі в гості до індіанців острова Сан-Блас, а також дослідження гірських племен Ассама, що проживає в Індії [80].

За словами Б. Кінга: Етнічний туризм – подорож, основною мотивацією якої є етнічне возз'єднання», тобто відвідування людей, близьких за своєю етнічною приналежністю [30]. Мета етнічного возз'єднання активно переслідується в країнах Північної Америки та Австралії [80].

Етнічний туризм може бути як внутрішнім, так і зовнішнім, який передбачає відвідування історичної батьківщини або місця народження родичів [5].

Ресурси етнічного туризму багаті та унікальні. Це пам'ятки архітектури, музейні експозиції, архівні матеріали та мальовничі природні території, що в сукупності створює сприятливі умови для відпочинку та пізнання історії та культури народу [39].

П. Ван ден Берг охарактеризував етнічний туризм як форму туризму, в якій культурна екзотика корінного населення є привабливою для туристів.

На думку С. Харрона та В. Вайдера, метою розвитку етнотуризму є

прагнення туриста проникнути в самотню культуру на яку не вплинула цивілізація. Тому, об'єктами етнотуризму стають сільські громади, які проживають у віддалених районах і поведуться «екзотично» [30].

Вітчизняна дослідниця М. Орлова вважає, що метою етнічного туризму є ознайомлення з культурою певного етносу. Його мотивом є прагнення зануритися в культуру певного етносу, незалежно від генеалогічних зв'язків із цією спільнотою [30].

До об'єктів матеріальної культури відносяться матеріальні цінності, створені певною культурою. Оскільки різні суспільства характеризуються різними культурами, то рівень узагальнення враховує матеріальну культуру людства, окремих людей тощо [113].

Елементами духовної культури є: звичаї, норми, цінності, знання, інформація, значення [113].

На думку І. О. Бочана [9-10], етнічний туризм є важливою частиною загальнолюдських цінностей, мотивацією яких є знання місцевої історії та земельно-історичних ресурсів, знання цінностей етнографічних груп у місцях їх компактного проживання. проживання на території України. Метою етнотуризму є відвідування етнотуристичного регіону нашої країни для пізнання культури, способу життя, традицій, діалектів, їжі та мистецтва місцевих жителів [80].

Л. М. Устименко вважає, що етнографічний туризм етнографічною формою пізнавального туризму, метою якого є відвідування етнографічних об'єктів, які є історичною спадщиною народу, що проживав на цій території [96].

М. П. Кляп і Ф. Ф. Шандор розглядають етнотуризм, ототожнюючи з ностальгічним та етнографічними, як форму туризму, що складається з подорожей до місць історичного походження [39].

А. Гаврилюк визначає етнічний туризм як вид спеціалізованого туризму, який сприяє задоволенню духовних, психологічних, фізіологічних і

соціальних потреб мандрівників і створює умови для ознайомлення з історико-культурною, етнографічною та духовною спадщиною певного етносу. Він може бути внутрішнім, пов'язаним з відвідуванням жителями міста віддалених місць для вивчення діалекту, фольклору, побуту та культури. А також зовнішнім, що пов'язаний з історичною батьківщиною чи місцем народження родичів [21].

На думку І. М. Кулаковської, «метою розвитку етнотуризму є не лише збагачення духовної культури, але і виховання у молодого покоління національної самосвідомості, самоідентифікації. В рамках етнічного туризму можливе відвідування місць, де проживали родичі туриста, або самі туристи, які в далекій молодості були виселені, або виїхали з цих територій» [80].

Етнокультурний туризм – це подорожі, що організовуються до місць проживання окремих народів, які не мають в Україні власного національного державного чи національно-адміністративного утворення [88].

Етнокультурний туризм сприяє тіснішому зв'язку, обміну представниками цих народів і включенню їх культури до світової культурної спадщини.

Організатори етнокультурного туризму повинні вживати заходів щодо запобігання шкоди специфічним умовам проживання цих людей, інформувати учасників про правила користування місцевими рекреаційними ресурсами та особливості поведінки на такій території [88].

Етнічний туризм іноді називають етнографічним, оскільки: «Етнографія – наука, що вивчає культурні та побутові особливості народів світу, проблеми їхнього виникнення та динаміку розвитку (етногенез), розселення та культурно-історичні взаємовідносини [97-98]».

Етнічний туризм має тісні зв'язки з іншими видами туризму (рис. 1.1.1), розглянемо детально їх.

Стосовно сентиментального туризму М. Міка [108] визначає сентиментальний туризм як подорожі, що характеризуються відчуттям

Рис. 1.1.1 Структура та зв'язки етнічного туризму [48]

спільного походження та культури людей, які постійно проживають за межами своєї країни чи регіону. С. П. Кузик вважає, що цей вид туризму охоплює ширший кругозір, ніж відвідування сімейних свят, які є основою людських почуттів, емоцій і ностальгії [42-43].

Д. І. Басюк визначає ностальгійний туризм як відвідування історичної батьківщини, місць, звідки походять предки або місць, звідки турист колись емігрував; залежно від мети поїздки 1) розрізняють поїздки для побачення з родичами; 2) відвідування місць, з якими пов'язана історія народу або життя предків [3]. О. І. Вуйчик стверджує, що це відвідування історичної батьківщини, місць, звідки походили предки, або місць, звідки емігрував турист та залежно від мети поїздки виділяє наступні види: поїздка до родичів; відвідування місць, пов'язаних з важливими подіями в особистому житті; відвідування місць, пов'язаних з історією етнічної спільноти, до якої належить особа, або важливих подій із життя родини та предків [19].

Інші туристичні терміни та концепції, що з'являються в літературі, також пов'язані з етнічним туризмом, а саме покликання предків, генеалогічний туризм і діаспорний туризм.

Синонімом терміну етнічний туризм є етнокультурний туризм, оскільки невід'ємною характеристикою етнічної групи є специфічний тип культури: етнічна культура, єдиний критерій, що відрізняє етнічні групи від неетнічних [2].

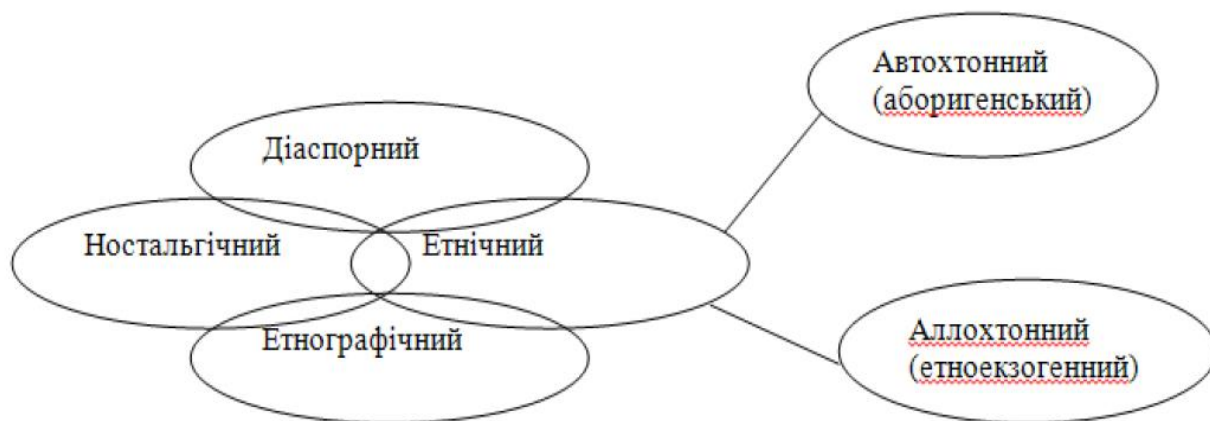

Рис.1.1.2 Структура видів етнічного туризму [91]

У розвитку етнічного туризму можна виділити два напрямки. У першому випадку об'єктами етнічного туризму є ті, що безпосередньо пов'язані з корінними (автохтонними) етносами, у другому – з некорінними (іммігрантськими) (рис. 1.1.2). Для назви другого напрямку пропонуємо використовувати таке визначення, як етнічно-екзогенний туризм.

Для назви другого напрямку використовується поняття «аборигенний» (корінний) туризм, запропоноване Д. Мерпером, Д. Гетцом і В. Джемісоном. Дослідники Р. Батлер і Т. Хінчі визначили «корінний туризм» як туристичну діяльність, у якій корінні етнічні групи беруть безпосередню участь у вивченні або рефлексії привабливих рис власної культури, від якої вони в силу певних обставин залишилися [107].

Значний потенціал має діаспорний туризм як одна з перспективних форм туристичної галузі. За межами України, за оцінками дослідників, проживає від 11 до 15 мільйонів людей. Українська діаспора є однією з найбільших у світі, тому підтримання контактів із закордонними українцями є пріоритетним завданням. Важливу роль у цьому відіграє діаспорний туризм, який забезпечує зв'язок із українцями, які проживають за кордоном, відвідування місць, де вони жили, знайомство з культурою країни тощо. Візит на етнічну батьківщину того, хто народився та виховання в іншому

соціокультурному середовищі є свого роду генетично сформованим «покликом предків». Дедалі більше людей виявляють бажання побувати на історичній батьківщині своїх батьків, дідів, прадідів або на цвинтарі відомих одноплемінників [Орлов].

Спорідненим поняттям є ностальгічний або сентиментальний туризм. Дослідники визначають ностальгічний туризм як прагнення емігрантів та їхніх нащадків побачити історичну батьківщину, пізнати її культуру та звичаї [6].

У вітчизняній науковій та науково-популярній літературі поряд із визначеннями етнічного, етноксеногенного, діаспорного та сентиментального вживається термін етнографічний туризм. Для з'ясування сутності етнографічного туризму необхідно визначити етимологію самого поняття, яке походить від слова «етнографія». Етнографія (від грец. *ethnos* – плем'я, народ; *grapho* – пишу) – суспільна наука, метою якої є вивчення людей, їх культури та побуту, походження (етногенез), розселення, процесів культурно-побутових відносин загалом, етапи історії людства; зосереджує увагу на розробці проблем етно- та націоногенезу, етнічної історії, міжетнічних відносин, етнонаціональних процесів, традиційно-побутової культури, народних знань, побуту, народної творчості. Іншими словами, етнографія вивчає суспільні відносини, опосередковані матеріальними об'єктами [35].

Етнографічний туризм можна визначити як форму наукового туризму, яка передбачає безпосереднє спостереження та опис звичаїв, побуту та світогляду етносу (народу, етнографічної групи тощо), вивчення місцевих особливостей життя різних людських суспільств. Відмінність етнографічного туризму від етнічного туризму, на нашу думку, полягає в тому, що в етнографічному туризмі об'єктами туристичного інтересу можуть бути, наприклад, самі по собі пам'ятки культури, тоді як етнографічного туриста цікавлять не окремо культурні об'єкти та побут, а їх ставлення до людей.

Адже етнографія – це наука про людей, а не про речі. Основним мотивом етнічного туризму є пізнавальний, тоді як в етнографічному туризмі, крім пізнавального, помітний також науковий (педагогічний) інтерес. Ще одна відмінність – вектор часу. Якщо знайомство з пам'яткою культури може бути короткочасним, то туристу в етнографічному туризмі потрібно більше часу, щоб пізнати, вивчити й описати місцеві особливості життя певного етносу [91].

Сентиментальний туризм, генеалогічний туризм та сімейний пошуковий туризм, як частина сімейного туризму в широкому розумінні, представлені в типології Я. Ковальчик-Аніола та Б. Влодарчика (рис. 1.1.3) [106].

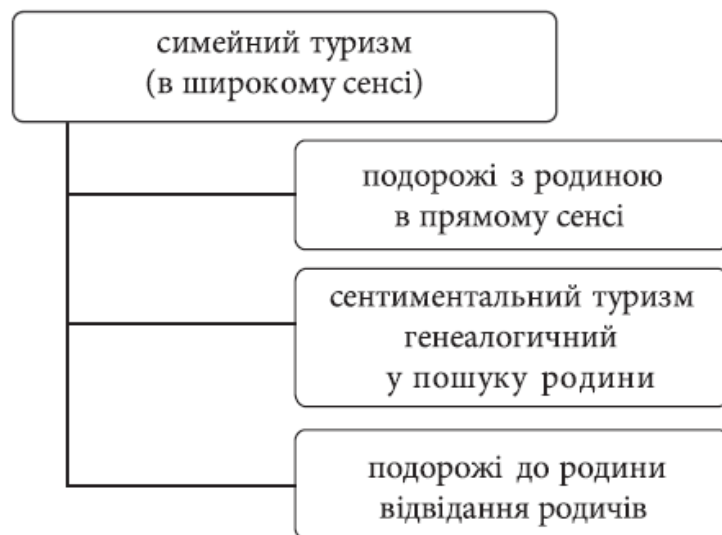

Рис. 1.1.3 Поділ сімейного туризму [112]

Н. Томашевська-Попович систематизувала вказані поняття та запропонувала власні концептуальні визначення:

- етнічний туризм стосується подорожей, пов'язаних із знайомством з певною етнічною групою чи народом. Це може бути внутрішній туризм (наприклад, знайомство з лемківською культурою) і виїзний;

- ностальгічний туризм приділяє увагу подорожам, пов'язаним з поверненням до місць особливої емоційної цінності та бажання; тут можна

виділити ностальгічний туризм етнічного характеру, який пов'язаний з почуттям туги за батьківщиною або місцем походження;

- сентиментальний туризм слід розуміти як подорожі, пов'язані з почуттям симпатії до певного місця, пов'язаного з його походженням: місцевості, де відбувалися важливі для певної етнічної групи події, місця та об'єкти особливого культурного, історичного та релігійного значення для певної групи осіб;

- діаспорний туризм – закордонні подорожі до країни походження; під цим видом туризму розуміються всі поїздки, пов'язані з поїздкою на батьківщину, з метою відвідування сім'ї та друзів, а також з діловою, пізнавальною та іншою метою;

- корінний туризм – подорожі з метою пошуку місць, пов'язаних із предками, відвідування місць, пов'язаних із власними предками;

- генеалогічний туризм – це пошук коренів, але також і предків, через відвідування архівів, бібліотек і музеїв, або бажання дослідити генеалогічне дерево, пошук місць, пов'язаних з предками: місця їхнього проживання, пошуки кладовищ [112].

Етнотуризм може бути представлений у різних формах. Спочатку відбувається відвідування існуючих поселень, які зберегли традиційну культуру та побут. Ці поселення можна назвати демонстративними або демонстративними і є постійними або тимчасовими (наприклад, кочівники і збирачі). У багатьох країнах існують туристичні маршрути, які проходять через такі населені пункти. По-друге, етнотуризм передбачає відвідування музеїв народного побуту [11]. Особливий інтерес становлять етнографічні музеї під відкритим небом, де представлені зразки традиційної архітектури та предмети побуту та проводяться народні свята [12]. При цьому людина може на власні очі побачити предмет, що належить до тієї чи іншої культури та епохи, дізнатися про його діяльність і символічне призначення, іноді навіть доторкнутися до нього і відчувати причетність до культури свого та інших

народів. Прикладом такого об'єкта для організації етнотуризму є Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту.

Розвитку етнотуризму сприяють різноманітні виставки, присвячені культурі, архітектурі та побуту етнографічної спільноти, яка проживала на території даного району чи області. В організації етнотурів часто використовуються відвідування центрів народних промислів та залучення до програми туру етнографічних музеїв, експозиції яких яскраво підкреслюють проблематику відповідного туру [110].

«Розвиток етнічного туризму є надзвичайно важливим для соціально-культурного й економічного розвитку нашої держави через популяризацію народних звичаїв і традицій серед сучасників, а також їх збереження для майбутніх поколінь. Багату національно-культурну спадщину, багате історичне минуле, а також привабливість нашого краю можна гідно пропагувати шляхами та засобами туризму не лише на внутрішньому, але і на міжнародному туристичному ринку».

«Етнотуризм сприяє вирішенню соціально-економічних проблем регіону, а також створює сприятливе макросередовище, що проявляється в розширенні зайнятості населення у сфері обслуговування, формуванні додаткового заробітку, стимулюванні розвитку інфраструктури, зокрема транспортних комунікацій, зв'язку, мережі торгівлі, засобів розміщення, закладів харчування, відпочинково-розважальних комплексів тощо» [81].

Розвиток етнічного туризму тісно пов'язаний з розвитком зелених та екологічних форм туризму в сільській місцевості.

Сільський туризм є екологічно орієнтованим, не потребує значних капіталовкладень, не утворює значної кількості відходів, але водночас є стимулюючим фактором для розвитку місцевої інфраструктури та культури.

Екотуризм у поєднанні з етнотуризмом покращує імідж регіону, сприяє охороні природної території, є однією з форм екологічного виховання населення, розвитку місцевих промислів та збереження традицій краю,

сприяє вихованню патріотизму та гордості для своєї країни, а також сприяє гармонійному розвитку особистості [95].

Етнічний туризм має велике значення для соціально-економічного розвитку нашої країни. Завдяки розвитку етнічного туризму та відвідування нашої країни іноземними та вітчизняними туристами фінансово поповнюються міський та державний бюджети нашої країни, підвищується зайнятість населення у сфері послуг, розвивається інфраструктура та створюються нові робочі місця. зроблені.

Етнічний туризм надзвичайно важливий для патріотичного виховання сучасної молоді, через пізнання звичаїв, традицій і культури місцевого населення. Розвиток етнічного туризму тісно пов'язаний з організацією різноманітних фестивальних заходів, що популяризують місцеву культуру, звичаї та традиції регіонів. Відвідування етнографічних музеїв, які знайомлять відвідувачів із процесами етногенезу, звичаями, традиціями, побутом і культурою етносу, є надзвичайно важливим для патріотичного виховання сучасної молоді, формування у неї почуття поваги до звичаїв і традицій свого народу своїх власних людей.

Більшість етнографічних музеїв знайомлять відвідувачів із процесами етногенезу, звичаями, традиціями, культурою та мистецтвом місцевого населення. Метою розвитку етнографічних музеїв є не лише задоволення пізнавальних потреб туристів, а й виховання в них важливих цінностей, таких як: почуття патріотизму, почуття поваги до звичаїв і традицій свого народу тощо [51].

Отже, етнічний туризм – це подорожі з відвідуванням метою якого ознайомлення з мовою, побутом, культурою та історією власного народу тау чужоземців.

У наступному розділі нами буде розглянуто ресурси та об'єкти етнічного туризму.

1.2 Ресурси та об'єкти етнічного туризму

Дослідниками розроблена наступна класифікація ресурсів етнічного туризму. За внутрішньою структурою вони поділені на складні, комплексні та прості (категорії), а за сутнісним підходом до типів – етнооб'єкти, ансамблі етнооб'єктів та етноландшафти, а типи, у свою чергу, на окремі об'єкти (рис. 1.2.1).

Поняття етнічний ландшафт, за М. Д. Гродзинським – це «образ простору, який етнос освоїв духовно та матеріально, надавши його місцям і конфігураціям стійких символічних значень. Формування етнічних ландшафтів пов'язане з виробленням у етносу певних пристосувань до довкілля, які проявляються у створенні певних способів природокористування. Внаслідок їх застосування оточуючий ландшафт набуває етнічних рис, перетворюється на етнічний. З метою врахування різноманітності етнічних ландшафтів на локальному рівні, проявом їх на окремій території вважатимуться поселення, які відповідають наступним ознакам:

1) кількісне переважання відповідних етнофорів (типових, характерних представників свого етносу) у складі місцевої громади; 2) наявність специфічних етнічних рис у пейзажі як візуальному відображенні господарювання етнофорів» [67].

Також, науковцями виокремлені, природно-географічні етнотуристичні ресурси.

Природне середовище є одним із факторів, який постійно впливає на життєдіяльність етносів. Крім того, природа може впливати на етнічні групи як умова життя або як ресурс, або вона може бути і умовою, і ресурсом.

Відвідуючи плем'я чи народність, туристи повинні в першу чергу звернути увагу на природне середовище, в якому проживає дана етнічна група. Як він використовує вплив сприятливих природних компонентів і як

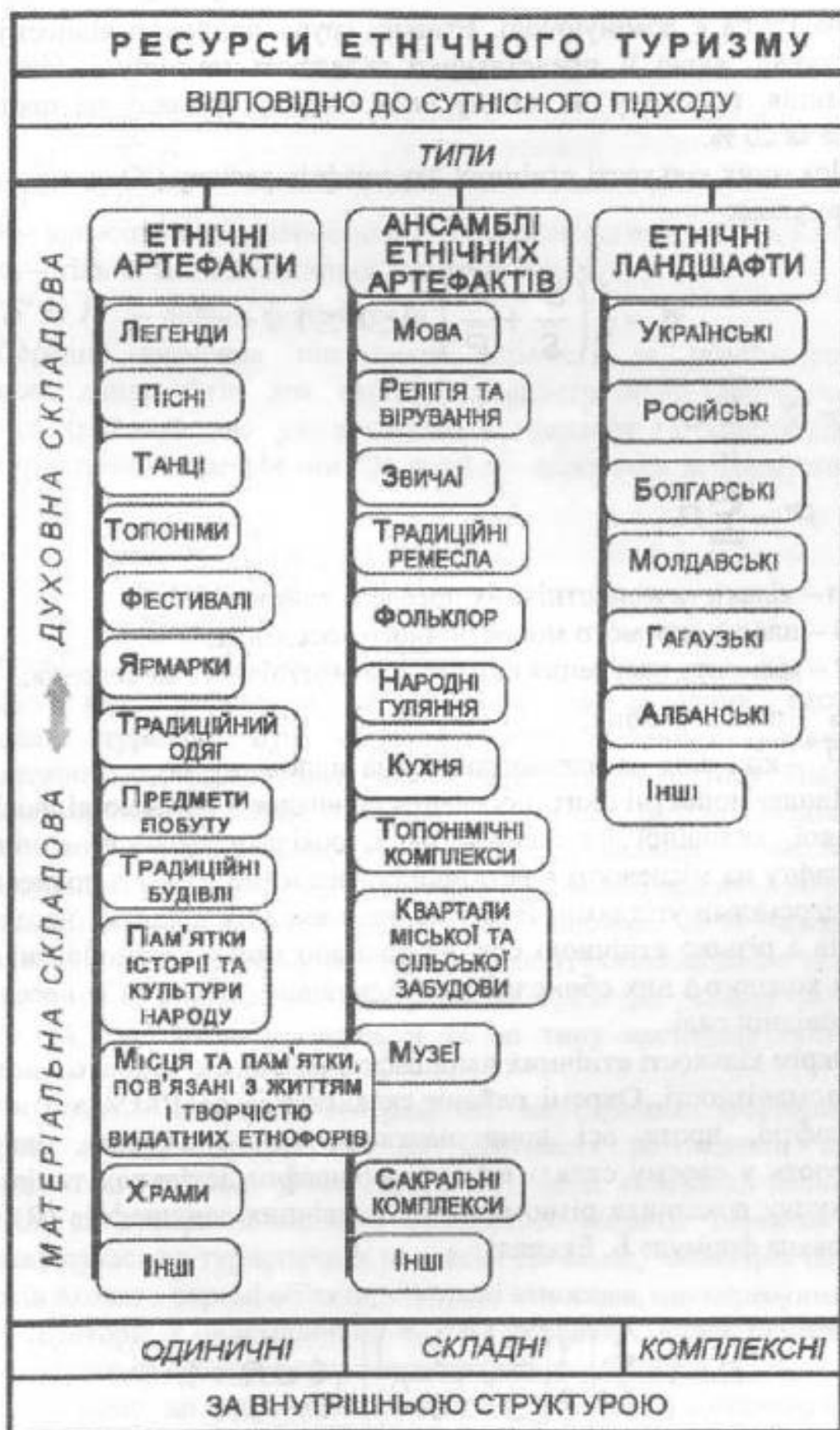

Рис. 1.2.1 Ресурси етнічного туризму [67]

долає вплив несприятливих компонентів. Цей вплив дуже різний залежно від природно-географічної зони проживання етносу (тундра, гори, ліси, степи, тропіки), рівня соціально-економічного розвитку етносу та його здатності боротися з деструктивними діями з боку природи.

Значний вплив на розселення етнічних груп мають земельні ресурси, що необхідно враховувати в кількох аспектах. По-перше, це розмір ділянки, необхідний для проживання етнічної групи. Залежно від кількості населення, форми поселення і типу житла розміри житлової площі значно коливаються. Якщо плем'я поселилося в степу або савані, то вибрати місце не складе труднощів, але якщо воно знаходиться в горах, лісі або долині річки, періодично затоплюваної повенями, вибір необхідної території для поселення складний і далекий. Тут є інший аспект. Ділянка не тільки потребує певних розмірів, але і повинна мати родючий ґрунт.

Важливим фактором розселення племен чи народностей є водні ресурси. Місцями поселення можуть бути узбережжя морів і океанів, озер і річок. Риболовля є однією з важливих видів господарської діяльності людей кожного племені, які виготовляють човни, сіті та інші знаряддя праці. Крім того, вода потрібна племені для поливу овочів, приготування їжі та пиття для людей і худоби. Племена, які селяться на берегах річок і озер, використовують їх як транспортні шляхи для зв'язку з іншими районами або племенами [28].

Кліматичні ресурси мають великий і постійний вплив на життєдіяльність етнічних груп. Зміни клімату залежно від розташування місцевості в певній природно-кліматичній зоні та пори року організм людини відчуває через погодні умови. Розрізняють такі типи погоди: холодна і спекотна, сприятлива і несприятлива, приємна і неприємна.

Будь-який вид погоди складається із спільної дії на людину окремих елементів, а саме: сонячної радіації, вітру, опадів, температури, вологості та газового складу повітря.

Використання клімату як ресурсу має суттєві відмінності між різними етнічними групами, залежно від їх розташування у відповідній природно-кліматичній зоні та від їх господарської діяльності.

Життєдіяльність етносів, що проживають у тропічному та екваторіальному поясах, ділиться на два цикли, що відповідають двом кліматичним сезонам:

1) вологий сезон, який триває з середини весни до середини осені і зумовлений майже безперервними дощами; мусонні дощі особливо сильні у Східній Азії;

2) сухий сезон, який триває з осені до весни, коли припиняються дощі і тривають довгі та спекотні сонячні дні. Саме в цей сезон ми рекомендуємо етнотуристам здійснювати туристичні подорожі.

Біологічні ресурси, в тому числі рослинні і тваринні. Етнічні групи, що проживають у тундрі, горах, степах і саванах і займаються тваринництвом, використовують ресурси рослинного світу як пасовища для випасу худоби, а також як заготовку сіна для зима. Для етнічних груп, які проживають у лісах середньоконтинентального, тропічного та екваторіального поясів, ліс є найважливішим рослинним ресурсом. Племена виготовляють з дерев і листя будинки, човни, знаряддя праці, предмети побуту, одяг і взуття. Плем'я використовує в їжу плоди деяких дикорослих рослин і дерев [28].

Ландшафти. Згідно з «Географічною енциклопедією України»: «Географічний ландшафт – це природний, чи антропогенний територіальний комплекс, що являє собою генетичнооднорідну ділянку ландшафтної сфери з єдиним геологічним фундаментом, однотипним рельєфом, гідро-, кліматичним режимом, поєднанням ґрунтів і біоценозів і характерною для неї морфологічною структурою» [22].

Щодо оцінки впливу ландшафту на етнотуризм доцільно розглядати його у двох аспектах. Перший – це вплив мальовничих ландшафтів у помешканнях етнічних груп на сприйняття ними туристів. Зрозуміло, що

туристи, прибуваючи на територію проживання етносу, перш за все сприймають незвичний для них ландшафт. Це зорове знайомство з певним ландшафтом та емоційно-естетичне його сприйняття ними.

Другий аспект полягає в освоєнні ландшафту конкретної етнічної групи та адаптації до нього. М.Д. Гродзинський назвав цей аспект етнічним ландшафтом і сформулював таке визначення: «Етнічний ландшафт – це образ простору, який етнос освоїв духовно та матеріально, надавши його місцям і конфігураціям стійких символічних значень» [25].

Формування етнічних ландшафтів пов'язане з розвитком в етносу певних пристосувань до природного середовища, що виявляється в різних способах природокористування. Тому природний ландшафт стає етнічним.

Важливими факторами розвитку етнотуризму, крім природних ресурсів, є історико-культурні ресурси. З великої кількості цих джерел необхідно відібрати та проаналізувати лише ті, що мають безпосереднє відношення до етнотуризму.

За загальноприйнятою класифікацією історико-культурні джерела поділяються на п'ять категорій.

1. Пам'ятки історії, які поділяються на три групи:

- пам'ятки археології;
- пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, війнами, національно-визвольними змаганнями за незалежність народу від колонізаторів;
- пам'ятники видатним історичним, військовим і політичним діячам та керівникам повстань;

2. Пам'ятки архітектури та містобудування, які поділяються на три групи:

- пам'ятки оборонної архітектури, у тому числі фортеці та замки;
- пам'ятки палацової архітектури
- пам'ятки культової архітектури мають туристичне значення як пам'ятки архітектури та сакрального мистецтва. Тут мова йде не про

національні святині, а про релігійні об'єкти, якщо для віруючих вони є культовими, то для туристів – об'єктами пізнання шедеврів сакральної архітектури, а також емоційно-естетичного сприйняття. Проте зв'язки між нацією та релігією існують через мову та культуру

3. Пам'ятки науки і техніки, в тому числі пам'ятники провідним ученим і конструкторам.

4. Пам'ятники монументального мистецтва.

5. Пам'ятки національної культури, які можуть бути як духовними, так і матеріальними (художні твори, твори театральнo-пластичного мистецтва). З ними туристи знайомляться в художніх і літературних музеях, картинних галереях. Ця категорія прицілів поділяється на дві групи:

- меморіальні будинки-музеї, де народився і жив провідний національний письменник, поет чи діяч національного мистецтва;
- пам'ятники видатним національним діячам (письменникам, поетам, акторам, композиторам, художникам, співакам, архітекторам).

Тому відвідування етнотуристичних пам'яток культури сприятиме поглибленню знань про культуру певної країни [28].

Україна на сьогоднішній день володіє великою базою історично-культурних туристичних ресурсів, частина з яких знаходиться під контролем держави. Їхня кількість складає близько 130 тис. пам'яток культури:

- 56206 пам'яток археології;
- 51364 пам'ятки історії;
- 5926 пам'яток монументального мистецтва;
- 16293 пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтів [55].

Розробляючи маршрути етнічного туризму, оператори турфірм не повинні забувати про відвідування туристами етномузеїв, де зберігаються величезні унікальні етнопам'ятки. Відвідавши такий музей, турист легко і швидко поглибить свої знання про життя, працю, побут, звичаї та обряди

народів, народностей і племен окремих країн і регіонів світу.

Етнічний туризм можна представити двома основними видами. По-перше, це відвідування існуючих поселень, які зберегли особливості традиційної культури та побуту окремих народів. Ці поселення можна назвати демонстративними або демонстративними і є постійними або тимчасовими (наприклад, кочові скотарі або мисливці-збирачі). У багатьох країнах існують туристичні маршрути, які проходять через такі населені пункти. Так, популярним видом відпочинку в Єгипті є сафарі по пустелі, де туристи відвідують кемпінги бедуїнів і знайомляться з їхнім кочовим способом життя [80].

По-друге, під час етнотуристичних турів відвідуються музеї, в тому числі особливий інтерес викликають так звані «живі музеї» з насиченою анімаційною програмою для відтворення історичного середовища, де туристів приваблюють не лише окремі будівлі та старожитності, але й професійними працівниками – аніматорами, які своєю діяльністю відтворюють спосіб життя, поведінку, матеріальну та духовну культуру попередніх епох. Вони знайомлять із традиційними ремеслами та видами діяльності, характерними для даної місцевості та часу, такими як праця мельника, ткача, коваля, гончаря, теслі, випалювача, пасічника та ін.

Відвідувачам музею часто пропонують спробувати свої сили в мистецтві під керівництвом спеціаліста. Кожен може відчути себе в ролі коваля чи гончаря тощо. Скансен відрізняється від звичайних музеїв наявністю видовищного елементу. Їхня специфіка полягає в тому, що є великі можливості для безпосереднього неформального спілкування (під час організації конкурсів, церемоній, вистав, ярмарків, виступів фольклорних колективів), що є однією з причин популярності цих музеїв серед різних верств населення. громадянського. Населення. У деяких музеях транспортні засоби останніх років реконструюють і використовують; Традиційна їжа є невід'ємною частиною музеїв під відкритим небом. Все готується «на очах»

відвідувачів, а іноді і з їх участю, що дарує туристам більше вражень.

Основною метою і завданням у створенні та діяльності музеїв під відкритим небом є збереження найцікавіших автентичних пам'яток архітектури; створити умови для вільного доступу до цих будівель широких верств населення; у комплексному показі народної культури та архітектури, предметів побуту, знарядь праці, прикладного мистецтва, створює модель середовища та ландшафту. Цей вид музеїв сприяє відродженню народних промислів та народних свят; активізує туристичний сектор; сприяє вирішенню наукових проблем, пов'язаних з пошуком, збиранням, вивченням та реставрацією експонатів. Таким чином, музеї під відкритим небом виконують низку функцій, а саме: компенсаційну, рекреаційно-оздоровчу, культурно-освітню, комунікативну, екологічну, соціальну, економічну тощо [45]. Нині в Україні діє 39 етнологічних музеїв, які за профілем можна поділити на дві категорії: комплексні та спеціалізовані. Розглянемо першу категорію докладніше. До комплексних належать проблеми, які були поширені в Україні ХХ ст. тип етномузеїв – музеї про народну архітектуру та побут. Зараз у нашій країні їх шість. Найбільшим за територією, кількістю експонатів і відвідувачів є Національний музей народної архітектури та побуту України с. Пирогове, Київська обл. З регіональних музеїв народної архітектури та побуту Переяславський на Київщині є найстарішим і найбільшим в Україні, найпопулярнішим серед туристів. Музей представляє народну архітектуру та побут українських сіл центральної Дніпровської області [28].

Музей історії українських народних обрядів та звичаїв» має пряме відношення до етнотуризму, де екскурсантів знайомлять з календарною обрядовістю та родинно-обрядовими святами та звичаями українських сіл Наддніпрянщини, характерними для кінця ХІХ ст. і початку ХХ ст. Популярністю серед туристів користується також «Музей декоративно-прикладного мистецтва Київської області», де експонуються вироби з дерева,

глини, шкіри, металу, соломи, лози тощо, які є сувенірами для туристів. Цікавими для туристів є також музей історії Української православної церкви, громадського наземного транспорту та бджільництва.

Інші регіональні музеї народної архітектури та побуту розташовані в красивому туристичному регіоні Карпат в Україні. Туристи, як правило, починають знайомство з ним зі Львова, де діє невеликий музей народної архітектури та побуту «Шевченківський гай», де представлено сільське житло українців Полісся та Прикарпаття. У Чернівцях та в Ужгороді-Закарпатті створено музеї народної архітектури та побуту Буковини

Окрім музеїв народної архітектури та побуту в Україні є шість комплексних етнологічних музеїв. Один з них, Львівський музей етнографії та художнього промислу. Експозиції етнографічного відділу представляють усі регіони України. Серед них знаряддя сільськогосподарської праці, народні промисли, народний одяг, вишивка, кераміка, художні вироби з металу, різьблення по дереву. У місті Умань та с. Стецівка Черкаської області, є два невеликі етнологічні музеї, які включені до туристичних маршрутів. Також, є два комплексні музеї, присвячені національним меншинам, які компактно проживають (м. Болград Одеської області – болгарській етнічний музей про болгар, м. Маріуполь Донецької області – діяв грецькій етнічний [28]).

В Україні також створено у мережу спеціалізованих музеїв, кількість яких у 2016 р. досягла 17. Серед них найпоширенішими є музеї українського народного декоративно-прикладного мистецтва. Перший – Національний музей декоративно-прикладного мистецтва в Києві, де представлені колекції українських творів із різних регіонів України. В експозиції музею представлені художні вироби з тканини, різьблені вироби з дерева, художні вироби з металу, порцеляна. та керамічні вироби [28].

Окремим видом етнологічних музеїв є приватні музеї, що виникли в період незалежності України. У приватних етномузеях можна знайти

унікальні предмети та високохудожні вироби народних умільців, які є власниками та засновниками своїх музеїв.

Майже всі приватні етномузеї знаходяться в Карпатах, де проживає більшість народних умільців і де мистецтво та ремесла мають глибоке історичне коріння. Українські горяни-гуцули здавна займаються цим видом роботи. Тому приватні музеї народного декоративно-прикладного мистецтва розміщуються в місцях компактного розселення гуцулів. Це гірська місцевість в Івано-Франківській та Чернівецькій областях [28].

У наступному підрозділі нами буде розглянуто методи дослідження потенціалу гастрономічного туризму.

1.3 Методика дослідження та оцінки ресурсного потенціалу етнічного туризму

Важливою темою дослідження ресурсів етнотуризму є вибір поняття та визначення об'єктів, які можна віднести до цієї категорії. Етнотуристичні ресурси є об'єктами матеріальної та нематеріальної спадщини певного етносу, які можуть бути використані для задоволення пізнавальних потреб туристів.

Дослідники виокремлюють наступні групи об'єктів, які вважаються етнотуристичними ресурсами.

- пам'ятки історії та культури народу;
- музеї (етнографічні, краєзнавчі та інші);
- місця та пам'ятки, пов'язані з життям і творчістю відомих

представників

- етносу;
- топоніми;
- мова, фольклор;

- виконавці мистецтва;
- звичаї, обряди, свята;
- знання та звичаї, пов'язані з природою та всесвітом;
- знання та навички, пов'язані з традиційними ремеслами [69].

Щодо сутнісного підходу до віднесення об'єктів, які вважаються етнотуристичними ресурсами, науковці відносять:

- 1) етнічні артефакти (одиночні);
- 2) ансамблі етнічних артефактів (складні);
- 3) етнічні ландшафти (комплексні) [67].

Л. С. Безручко та І. В. Кучинської пропонують етнотуристичні ресурси поділяти на матеріальні та нематеріальні (рис. 1.3.1).

Основним ресурсом етнотуризму є людина, яка створює та несе в собі етнічні ознаки певної національності. Тому можливість розвитку етнотуризму залежить від наявності людей, які відтворюють, зберігають та привносять етнічні особливості території.

Важливим питанням використання ресурсного потенціалу території є питання оцінки придатності ресурсів для використання в окремих видах туризму. Ця проблема актуальна і для етнотуризму. На сьогодні сформовано декілька груп з оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів:

- психолого-естетичний (визначає психоемоційний вплив ресурсу на гостя);
- технологічний (оцінює технічні можливості використання ресурсу);
- рента або грошова (складається з грошового вираження вартості ресурсу або ефекту від його використання);
- медико-біологічні (вивчення впливу корисних властивостей ресурсу на організм людини);
- кадастр (паспорт туристичного об'єкта 1-ТР).

Широкого поширення набули комплексні підходи до оцінки ресурсів, що об'єднують компоненти кількох із зазначених груп і реалізують їх через

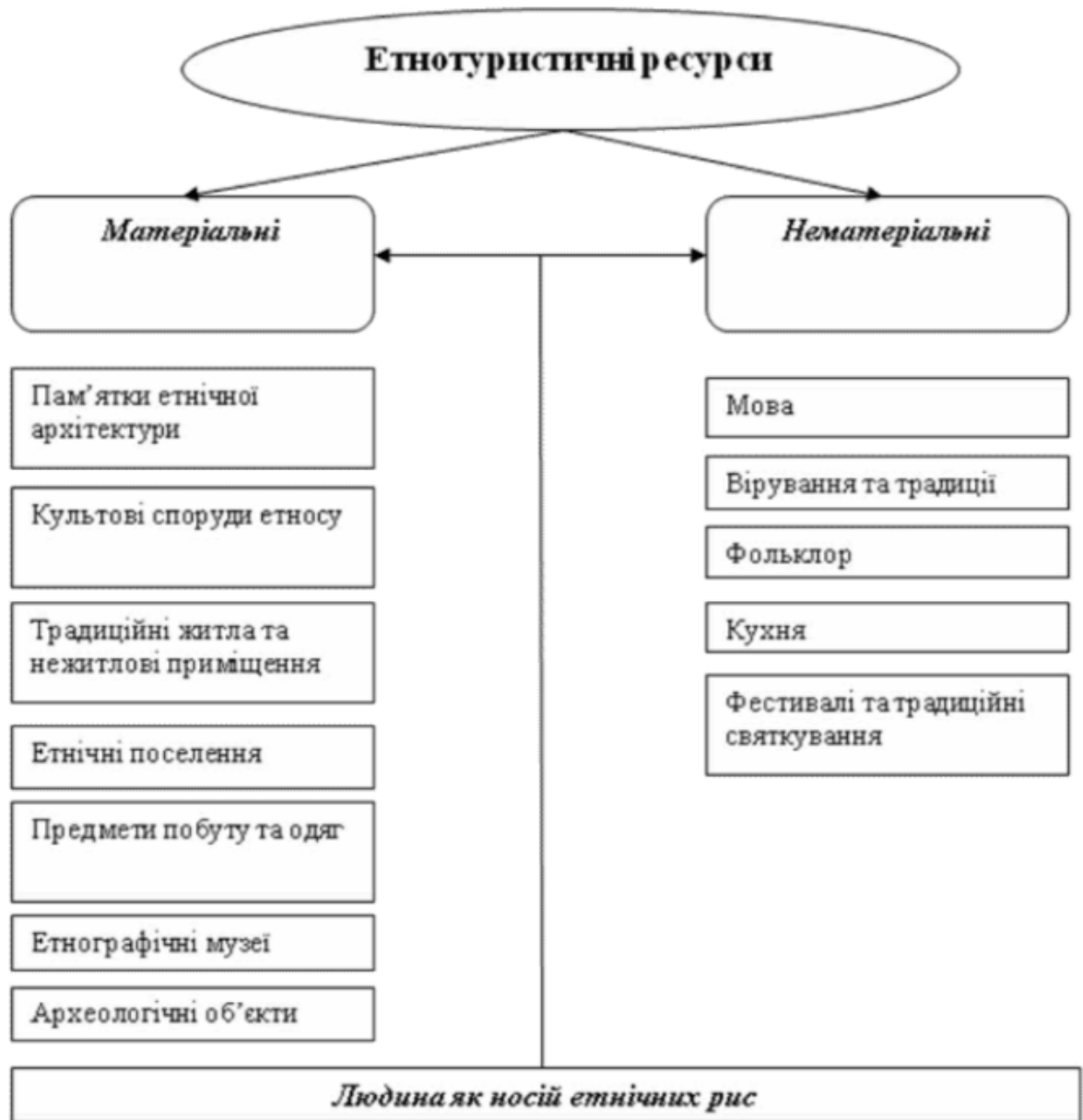

Рис. 1.3.1 Класифікація етнотуристичних ресурсів [4]

дослідження придатності використання ресурсів для того чи іншого виду туризму. Існують комплексні оцінки, які найчастіше використовуються при вивченні придатності ресурсів для різних видів туризму. Комплексний підхід передбачає поєднання як кількісних, так і якісних параметрів об'єкта, що досліджується. Враховуються лише ті властивості, які можуть вплинути на організацію конкретного виду туризму. Такий підхід найкраще підходить для оцінки ресурсів етнотуризму. Проте, досліджуючи ресурси етнотуризму, слід враховувати такі характеристики:

- оцінка різноманітних ресурсів (матеріальних і нематеріальних);
- засоби різні за часом і метою походження;
- значний вплив людського фактору на можливість використання ресурсів;
- різна забезпеченість районів ресурсами етнічного туризму;
- відсутність єдиного підходу до відбору та класифікації ресурсів етнічного туризму.

На основі методики дослідження сакральних об'єктів релігійного туризму Т. Божук нами розроблено методичні підходи до оцінки історико-культурних ресурсів для потреб етнотуризму [43].

У табл. 1.3.1 наведено показники і критерії оцінки історико-культурних об'єктів для потреб етнічного туризму.

Таблиця 1.3.1

Показники і критерії оцінки історико-культурних об'єктів для потреб етнічного туризму [5]

№ з/п	Критерії оцінки	Показники оцінювання		
		3 бали	2 бали	1 бал
1	2	3	4	5
Територіальне розміщення				
1	Розташування	У межах великого міста або поблизу великих магістралей	Поза межами міста поблизу транспортних магістралей	Поза межами міста, далеко від транспортних магістралей
2	Транспортна доступність	Безпосередньо поблизу дороги з твердим покриттям, на відстані до 3 км від основних автомагістралей та залізничних станцій	Безпосередньо поблизу дороги з твердим покриттям, на відстані 10-15 км від основних автомагістралей та залізниці.	На відстані >5 км від доріг з твердим покриттям і 15-20 км від автомагістралей та залізниці.
3	Відстань від туристичних центрів	Відстань до 20 км.	Від 21 до 50 км.	Більше 51 км.
4	Положення у ландшафті	Підвищення, компоненти ландшафту	Відсутність окремих елементів	Сусідство пром. районів, розміщення в низовині

Продовж. табл. 1.3.2

1	2	3	4	5
5	Панорамність	Наявність фокусних пунктів, з яких видно широкі та далекі види	Наявність фокусних пунктів з незначною панорамою	Відсутність фокусних пунктів
Матеріальні об'єкти та їх якісна характеристика				
6a	Етнічна приналежність	Є класичними елементами певного етносу	Характерні риси певного етносу	Об'єкт включає різноманітні стилі
7a	Значення об'єкта	Міжнародне або національне (регулярне відвідання іноземцями або жителями різних регіонів)	Регіональне (відвідується жителями регіону, області)	Місцеве (відвідується жителями міста або іншого населеного пункту)
8a	Час створення	XIII-XV ст.	XVI-XVII ст.	XVIII ст. і пізніше
9a	Ступінь збереження	Повністю збережені або відновлені	Частково збережені, потребують відновлення	Зруйновані, залишилися лише окремі елементи
10a	Унікальність	Єдиний у своєму роді	Рідко зустрічається	Звичайний
Нематеріальні об'єкти та їх якісна характеристика				
6б	Збереженість	Автентичний об'єкт	Традиційний з незначними змінами	Осучаснений
7б	Значення	Міжнародне або національне	Регіональне	Місцеве
8б	Частота відбування	Відбувається раз у рік і більше	Раз у два роки	Раз у п'ять років
9б	Представленість об'єкту	Експозиціонується та широко розрекламований	Поодиноким представлений	Практично не позиціонується
10б	Унікальність	Єдиний у своєму роді	Рідко зустрічається	Звичайний
Можливість туристичного використання				
11	Атракційна ємність	Більше 2 годин	1-2 год	До 1 год
12	Рівень організації для показу	Спеціально підготовлені (музейні експозиції, екскурсії)	Частково підготовлені	Не підготовлені
13	Наявність інфраструктури	Є можливість організації харчування, надання послуг екскурсовода, придбання сувенірів	Є окремі елементи інфраструктури за межами об'єкта (в населеному пункті)	Інфраструктура відсутня

Продовж. табл. 1.3.2

1	2	3	4	5
14	Інформаційне забезпечення	Представлений у більшості туристичних карт та путівників даного регіону, а також на інформаційних щитах та вказівниках	Відображений на деяких туристичних картах, є маркування маршруту	Не позначено на картах

У запропонованому підході якісна характеристика розраховується окремо для матеріальних та нематеріальних ресурсів. Враховуючи, що максимальна сума балів у об'єкта може бути 42, пропонуємо наступне ранжування придатності досліджуваних об'єктів для різних видів туризму: 36-42 – найбільш придатний; 29-35 – придатний; 21-28 – умовно придатний; 15-20 – малопридатний; 0-14 – непридатний.

«У той же час, коли мова йде про загальну оцінку населеного пункту, то ранжування балів буде проводитись наступним чином: 168 і більше – найбільш придатні; 105-168 – придатні; 43-104 – умовно придатні; 15-42 – мало-придатні; 0-14 – непридатні» [5].

Виділяють три основні напрями використання ресурсів етнотуризму: пізнавальний етнотуризм, етнофестивальний туризм та етноекотуризм.

Пізнавальний етнотуризм проявляється наступним чином:

- відвідування етнічних музеїв;
- зустрічі з народними умільцями та представниками етносу;
- відвідування пам'яток історії та культури, пов'язаних із певним етносом тощо.

Етно-екотуризм проявляється наступним чином:

- відновлення традиційних форм природокористування та старих галузей промисловості;
- традиційна обробка природних матеріалів;

- обряди, звичаї, свята, пов'язані з явищами природи;
- народна медицина;
- споживання традиційних страв з органічно чистих продуктів;
- використання традиційних видів транспорту.

Етнофестивальний туризм виражається в організації масових подієвих заходів (етнографічні фестивалі, гастрофестивалі, фольклорні фестивалі, ярмарки та народні гуляння).

Незважаючи на багатство українських етнотуристичних ресурсів сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних із збереженням та використанням цих об'єктів у туристичній діяльності:

- зникнення етнічних особливостей під впливом нових тенденцій;
- зникнення традиційних форм бізнесу;
- зменшення площі природних (недоторканих) територій;
- зменшення кількості носіїв традиційної культури;
- штучне винищення етносу в різні історичні періоди;
- надмірне використання етнічних ресурсів;
- відновлення традицій лише завдяки окремим особистостям;
- нерівномірне вивчення та популяризація різних етнічних груп тощо [4].

Етнографічний туризм, як і будь-який вид туризму, не може існувати без ресурсів, які є основою його створення. Але найважливішим ресурсом є люди та їх історико-культурна спадщина. Ресурсний потенціал етнографічного туризму складається з чотирьох груп компонентів наведених на рис. 1.3.2.

Особливістю етнографічного туризму є те, що навіть за відсутності на даній території великої кількості матеріальних етнографічних ресурсів або неможливості використання наявних завжди є можливість організувати етнографічний туризм з використанням нематеріальних ресурсів, притаманних етносу. Це в свою чергу також впливає на ресурсний потенціал

етнографічного туризму на тій чи іншій території. Проте необхідно враховувати, що, наприклад, національні свята, фестивалі та концерти народної творчості не можуть відбуватися постійно; їм властива періодичність; тому результати оцінки ресурсного потенціалу протягом періоду будуть неоднорідними. рік.

Групою дослідників на чолі В. С. Кравцевим розроблено бальний метод оцінки привабливості етнографічного туризму. Суть цього підходу до оцінювання полягає в тому, що оціночні шкали базуються на подальшому структуруванні видових компонентів відповідно до історико-культурної значущості явищ, що їх характеризують, та часу, необхідного для огляду таких об'єктів, який визначається фахівцями-експертами [63].

Оцінюючи ресурси етнографічного туризму, необхідно враховувати низку параметрів, а саме:

- 1) унікальність існуючих об'єктів;
- 2) відмінності в доступності об'єктів;
- 3) відмінності в щільності розташування об'єктів у регіоні;
- 4) різноманітність і складність існуючих об'єктів;
- 5) фізичний стан об'єктів.

Наявність і поширення етнографічних ресурсів нерозривно пов'язані з носіями унікальної культурної спадщини. Процеси глобалізації та інтеграції, з одного боку, дають людям можливість розвиватися, додавати щось нове в культуру, підтримувати та змінювати давні традиції, а з іншого – стирають межі між людьми та створюють відмінності між культурами. менш очевидні, таким чином асимілюючи їх разом [63].

Іншим методом дослідження ресурсного потенціалу етнографічного туризму є метод комплексної оцінки, який дає змогу комплексно оцінити потенціал досліджуваного регіону та надати йому кількісного виміру [9].

Не менш важливою частиною формування ресурсного потенціалу є стан розвитку інфраструктури.

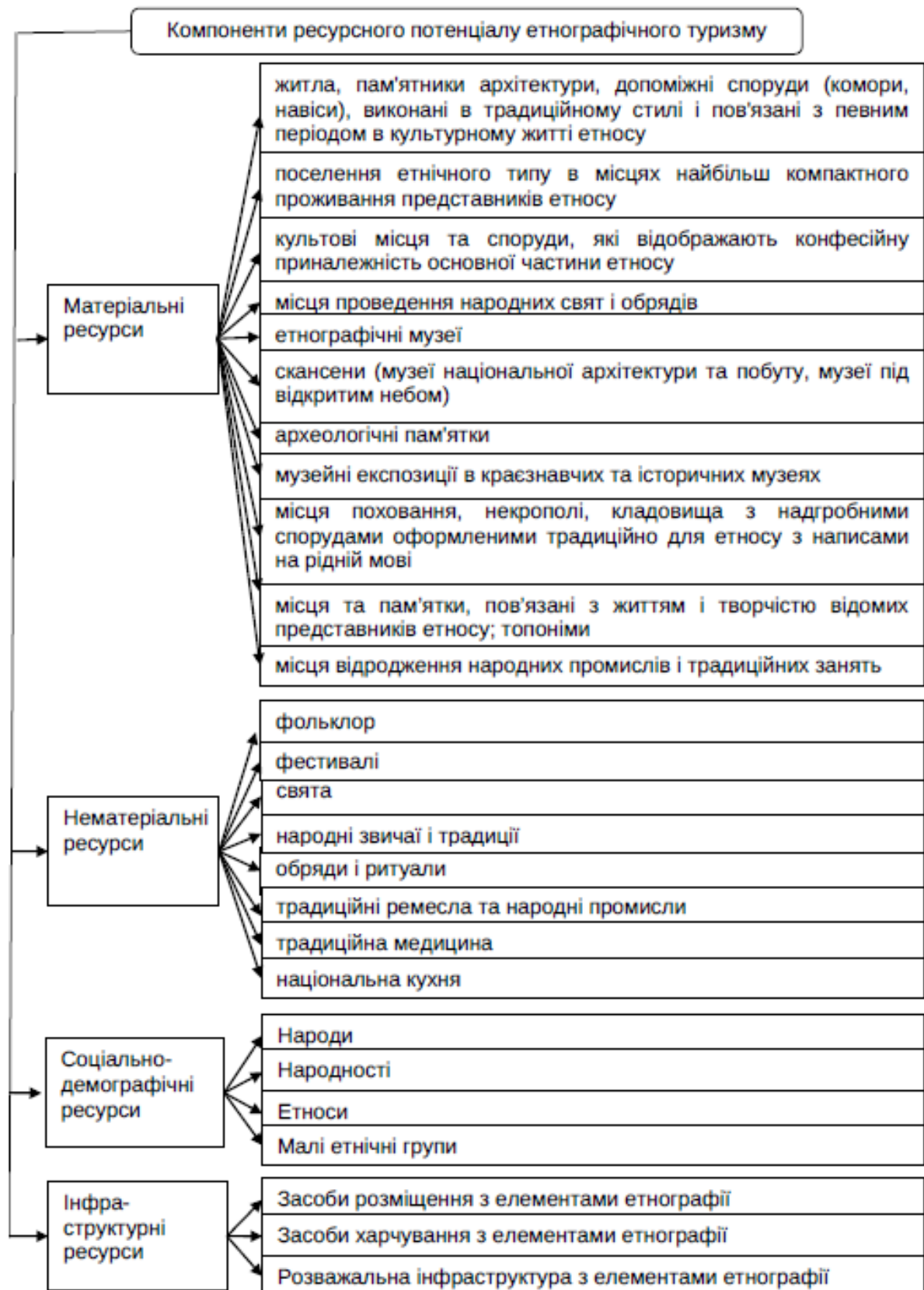

Рис. 1.3.2 Класифікація компонентів ресурсного потенціалу етнографічного туризму [86]

Водночас йдеться про стан транспортного сполучення, готельно-ресторанного господарства, а також комунікацій, рівень розвитку яких гарантує вільний та швидкий доступ споживачів етнографічних туристичних подорожей до інформації про потенціал області.

Оцінка ресурсного потенціалу етнографічного туризму має на меті оцінити конкретну територію з точки зору можливості організації етнографічного туризму. Ресурсний потенціал етнографічного туризму неможливо відокремити від самого етнографічного туризму, а тому він має всі ті ж характеристики та функції, що й останній туризм. Етнографічний туризм зараз є формою туризму, яка активно розвивається. В його основі лежить інтерес туристів до реального життя людей, до пізнання традицій, обрядів, творчості та культури [86].

Отже, оцінка ресурсного потенціалу етнічного туризму є ключовою умовою планування на регіональному, національному рівнях та головним механізмом управління розвитком, контролю за соціальними, екологічними та економічними наслідками туристичної діяльності.

У наступному розділі нами буде здійснено аналіз передумов та тенденцій розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Аналіз туристичної діяльності та інфраструктури Івано-Франківської області

Оскільки метою розвитку етнотуризму є прагнення туриста проникнути в самобутню культуру на яку не вплинула цивілізація. Тому, об'єктами етнотуризму в Україні стають сільські громади.

«Природне різноманіття регіону, зокрема, гірська частина українських Карпат, вкрита лісами, з розмаїттям рослинного та тваринного світу, велика кількість яких занесені до Червоної книги, а також водні ресурси регіону – його гірські, швидкоплинні ріки з великою кількістю каскадів та водоспадів зумовлюють велику рекреаційну цінність області. До прикладу, активно розвиваються такі види туризму, як пішохідний, велосипедний та кінний, екологічний, сільський, зелений та водний туризм» [70].

«На даний час в області створено мережу об'єктів природного заповідного фонду українські Карпати: Карпатський біосферний заповідник, «Східні Карпати» Біосферний заповідник, природний заповідник «Горгани», Національний природний парк «Вижниця», Національний природний парк «Синевир», Національний природний парк «Сколівські Бескиди», Національний природний парк «Карпати». У межах рівнинної частини виділяються наступні національні парки: Яворівський, Прип'ять-Стохід.

Щодо фізико-географічного районування заповідних об'єктів Івано-Франківщини, які сприяють розвитку активного туризму в області, більшість із них (62 %) знаходиться у гірській частині, 25 % – у Передкарпатті та 13 % – у рівнинній частині».

На рис. 2.1.1 наведено структуру територій та об'єктів природно-

заповідного фонду Івано-Франківської області.

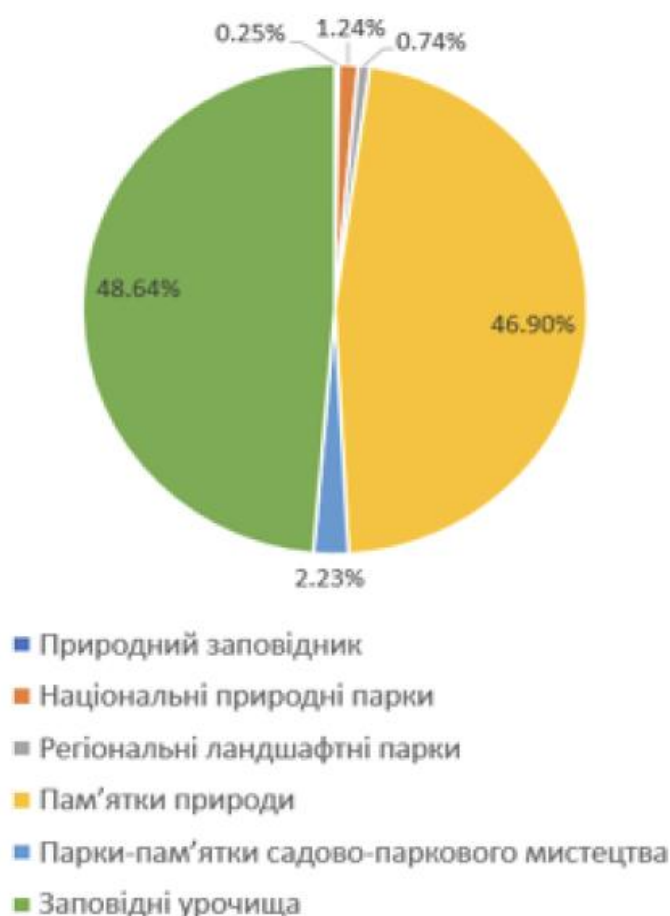

Рис. 2.1.1 Структура території та об'єктів природно-заповідного фонду Івано-Франківської області [72]

«Природоохоронними та рекреаційними установами місцевого значення є регіональні ландшафтні парки – «Дністерський», уздовж Дністра, на території Тлумацького і Городенківського районів, і «Поляницький» – на території Болехівської міської ради. Крім того, в області зосереджені великі за площею заповідні території: ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Грофа», ботанічні заказники загальнодержавного значення «Яйківський», «Тавпиширківський» та ін» [72].

«Рогатинське Опілля репрезентує Галицький національний природний парк, лісові заказники місцевого значення «Журити» і «Журавенківський», Покутсько-Буковинські Карпати – національний парк «Гуцульщина»,

Полонинсько-Чорногірську область – гідрологічний заказник місцевого значення «Ріка Чорний Черемош», Рахівсько-Чивчинську область – ландшафтний заказник місцевого значення «Чивчино-Гринявський», Сколівські Бескиди – Поляницький регіональний ландшафтний парк, ботанічні заказники місцевого значення «Магура» та «Федів», загальнозоологічний заказник місцевого значення «Гирява» та ін.» [72].

«Унікальними також є ботанічні заказники загальнодержавного значення «Княздвірський», де охороняється тис ягідний; «Скит «Манявський», на території якого росте модрина польська; «Яйківський», створений для охорони сосни кедрової європейської; комплексна пам'ятка природи «Скелі Довбуша» з унікальними скельними утвореннями; степові резервати «Масьок», «Касова гора», «Чортова гора» з реліктовою рослинністю (ковила, ясенєць білий, осока низька, фіалка Джоя) та ін.» [72].

Важливе рекреаційне туристичне значення на Івано-Франківщині мають Національні природні парки області, хоч їх основне призначення – збереження типових для даної зони об'єктів, а також збереження та відновлення цінних та унікальних природних комплексів чи їх важливих складових елементів [70].

Карпатський національний природний парк (50495,0 га), який був заснований у 1921 р. для збереження унікальних лісових екосистем Центральної Європи.

Національний природний парк «Гуцульщина» (32271,0 га) розташований у мальовничій лісистій частині Покутсько-Буковинських Карпат. Всю територію парку пронизує низка водойм, найбільші з яких річки Лючка, Пістинька, Рибниця та Черемош, які є власними притоками річки Прут. У гірській частині парку знаходиться велика кількість водоспадів, які популярні серед туристів як місця відпочинку. А біля південної межі парку протікає річка Черемош, яка приваблює любителів водних видів спорту та відпочинку [32].

Галицький національний природний парк (14684,8 га) розташований на межі Українських Карпат (Передкарпаття) та південно-західної частини Східноєвропейської рівнини (Опільський район Західноукраїнської провінції Лісостепової зони), що спричинило велике біологічне та ландшафтне різноманіття [31].

Національний природний парк «Синигора» (10866 га) створений у 2009 р. згідно з указом Президента України «З метою збереження, відтворення та раціонального використання типових і унікальних природних комплексів гірського масиву Горгани, які мають важливе природоохоронне значення, наукові, естетичні, рекреаційно-оздоровчі інтереси» [66].

Національний природний парк «Верховинський» (12022,9 га) Верховинський район Івано-Франківської області. На його території розташовано 25 місць відпочинку; їх детальний опис можна знайти на офіційному сайті парку [33].

Дані сайтів, що пропонують інформацію про сільськогосподарські об'єкти в Івано-Франківській області та різноманітні послуги, які вони пропонують туристам для відпочинку на селі, свідчать про наявність в області близько 800 садиб сільського зеленого туризму. Найбільшим їх розташовано на Яремчанщині та в гірській частині Верховинського та Косівського районів області.

Залежно від рівня розвитку туристичної інфраструктури, особливостей пропонованого туристичного продукту, наявності туристично-рекреаційних ресурсів та привабливості території, в гірській частині Івано-Франківської області дослідники виділяє три різні туристичні території, сприятливі для розвитку зеленого туризму в сільській місцевості, зокрема: Ворохтинсько-Яремчанський, Верховино-Косівський та Осмолодсько-Болехівський райони. Найбільш популярним серед туристів є Ворохтинсько-Яремчанський туристичний район, де розміщено близько 2/3 туристичних районів. гірських туристичних комплексів області та понад 50% зелених туристичних об'єктів

у сільській місцевості Івано-Франківської області. Наступним за туристичними потоками в області є Верховинсько-Косівський туристичний район з туристичними центрами у Косові та Верховині. Прерспективним для розвитку сільського зеленого туризму є Осмолодсько-Болехівський район, оскільки межує з бальнеологічними курортами – Трускавець, Моршин, гірськолижних зон – Славське, Сколе, Воловець, Міжгір'я, а також з національними природними парками «Сколівські Бескиди» та «Синевир» [83].

«В Івано-Франківській області комфортні умови проживання та смачні страви традиційної та регіональної української кухні пропонують сільськогосподарські підприємства, які, зокрема, входять до мережі «Українська гостинна садиба». Наприклад, «Краща дача для зеленого туризму на селі» третьої, вищої категорії – «Княжий Град» у селі Княздвір Коломийського району. Житловий фонд включає проживання за двома цінами: «Стандарт» і «Все в одному». А гостинні господарі садиби, окрім основних, пропонують туристам ряд додаткових послуг, зокрема організовують для них екскурсії. До цієї ж категорії відноситься приватна садиба «Еко-Карпати» в селі Кути Косівського району, розташована в мальовничому куточку біля річки Черемош і Покутсько-Буковинських Карпат. До другої категорії належать: об'єкти «12 місяців», розташовані в центральній частині Карпат, на одному з мальовничих пагорбів села Мислівка (урочище Йозифсталь); садиба «Дарваїв кут» у селі Старий Мізунь Долинського району та гостинний будинок «Горицвіт», який затишно розташувався на березі гірської річки біля лісистій гори у селі Верхній Ясенів Верховинського району. До першої категорії належать об'єкти: «Бойківські світанки» в селі Новошин і «На Бабієвій горі» в селі Оболоня Долинського району та «Ведмея гора» в селі Космач Косівського району. Крім того, ряд об'єктів в регіоні, що належать до базової категорії, пропонують послуги туристам» [71].

«Активно розвивається атракційна туристична інфраструктура в області відкрито річковий порт «Раковець» (с. Раковець Городенківського району), парк-музей «Карпати в мініатюрі» (м. Яремче), оглядовий майданчик на ратуші та туристично-інвестиційний центр (м. Івано-Франківськ), Центр спадщини Вигодської вузькоколійки (с-ще Вигода Долинського району), туристично-інформаційний центр (Коломия), комплекс «Полонина перці» (с. Яблуниця Яремчанської міської ради), візит-центри (м. Галич і с. Ільці Верховинського району), туристично-інформаційний центр (м. Косів), гуцульську сироварню (с. Яворів Косівського району), етнопарк «Гуцул Ленд» (ГК «Буковель»), музеї та інші об'єкти» [71].

«У Карпатському регіоні інтенсивність розвитку рекреації супроводжується розвитком садиб та закладів харчування, сформованих навколо потужних рекреаційних комплексів. Найвищі показники інтенсивності розміщення об'єктів туризму простежуються на території міста Косів (численні музеї, особняки видатних осіб, дрібні туристичні об'єкти) Тюдів, Кути, Великий Рожен (історична складова культурних та релігійних шарів), де розташовані готелі, ресторани, інфраструктура придорожніх мотелів та кафе. У Верховинському районі простежується низька інтенсивність розміщення об'єктів туризму. Менше 1 % території з інтенсивністю понад 15 об'єктів на 1 га розташовано в межах Криворівня, Верховини та Довгопілля. На цій території є етнографічні, історичні, історичні та культурні музеї, які стали основою для розвитку сільського туризму. Надвірнянський район має найвищу інтенсивність розміщення об'єктів туризму, представлених як потужні комплекси (ТК «Буковель») та менші об'єкти гірськолижного туризму та сільського туризму. Ця територія охоплює територію населених пунктів Татарів, Микуличин, Яремча, Ворохта, Яблуниця, Лазещина. Рожнятівський район – область з найнижчими показниками розвитку туризму. Складні умови рельєфу та слабо розвинена мережа автомобільних доріг є основними причинами поточної ситуації.

Об'єкти сільського туризму, розташовані на території Ясеня, Сливки, Перегінська та орієнтовані на ресурси ландшафтного туризму» [71].

Туристів приваблюють також численні фестивалі регіону, зокрема: Міжнародний фестиваль «Різдво в Карпатах», Великдень в с. Космач Косівського району, Фестиваль ковалів в Івано-Франківську, Фестиваль «Писанки» в с. Коломия, літня гірська долина в с. Верхній Ясенів, фестиваль екстремальних видів спорту «Мізунська звігода» у Новому Мізуні, Міжнародний гуцульський фестиваль, Свято хліба в місті Івано-Франківськ, Бойківське багаття у Рожнятівському районі, Свято меду в Долинському районі та багато інших [71].

Івано-Франківську область утворюють декілька етнографічних регіонів: Покуття, Гуцульщина, Бойківщина та Опілля. Корінний народ, яких досі зберігає багату матеріальну та духовну спадщину, особливий давньоукраїнський колорит, що безперечно приваблює велику кількість туристів, які також сприяють розвитку етнографічного туризму в області.

Щороку в багатьох територіальних громадах Івано-Франківської області відбуваються різноманітні фестивалі. Найбільш відомими та перспективними для використання в туризмі фестивалями є:

- «Карпатський вернісаж», який щороку проводиться в перші дні осені в Івано-Франківську і демонструє народні традиції, культуру краю, різноманітні народні традиції. декоративно-прикладне мистецтво;

- «Писанка» проходить у Коломії який збирає майстрів писанкарства з усього світу та популяризує цю давню українську традицію. У програмі фестивалю: гаївки, великодні ігри, майстер-класи, конкурси з писанкарства, виставки-продажі виробів традиційного українського декоративно-прикладного мистецтва;

- «Івана Купала» у Карпатах [99].

«Івано-Франківськ – це місто, яке заслужено може називатись фестивальним, як і область загалом. Саме такі заходи збирають величезну

кількість туристів. Мабуть, одним з найцікавіших є міжнародний фестиваль «Свято ковалів». Особливістю його є те, що він збігається за часом проведення з Днем міста 7 травня, отже, святкування проходять з особливим розмахом. Традиційно ковалі з різних куточків України та світу дарують місту ковану скульптуру, яка стає його прикрасою й туристичною принадою. Серед інших фестивалів відзначимо такі, як «Питні меди», «Станіславська мармуляда», «Carpathian Space», «Свято винограду та вина», «Свято хліба та сиру», «Карпатський вернісаж», «Карпатський простір» [101].

«Івано-Франківськ – це мистецький осередок. Досить неординарним явищем у культурному житті краю з 1990-х рр. була поява «Станіславського феномена». Це феномен наявності у місті особливого креативного середовища, а саме поетів, письменників, художників, у творчості яких виразно втілені принципи та ідеї постмодернізму. Історичним тлом для «Станіславського феномена» став розпад СРСР та ситуація культурної «відкритості», яка обумовлювала зміну естетичних стандартів і мистецьких координат» [101].

Популярним серед туристів є відвідування святкування традиційних українських релігійних свят, які відбуваються на території Івано-Франківської області. Особливо Різдво, яке є найшанованішим святом на Гуцульщині і відіграє центральну роль у духовному розвитку всіх українців. У цьому плані тур «Різдво в Карпатах» є найбільш яскравим прикладом регіонального туристичного маршруту області.

«Великдень на Прикарпатті» – це туристичний маршрут, які відвідують область під час Великодніх свят. Всі туристи мають можливість взяти безпосередню участь у писанкарстві та писанкарстві. Видовищною та незабутньою атракцією для більшості гостей є гаївки – традиційні українські пісні та забави. Зокрема, відомий «Великдень у Космачі» – міжнародний фестиваль метою якого є популяризація української культури, історії та традицій. У програмі фестивалю – виставки робіт народних умільців,

дегустації традиційної гуцульської кухні, виступи низки музичних колективів, як українських, так і зарубіжних, та писанкарства. майстер-класи з виготовлення, плетіння та виготовлення традиційної української ляльки-мотанки. На території області відбувається чимало інших заходів, присвячених відзначенню інших не менш цікавих і важливих свят – «Хрещення», «Маланка», гуцульська «Розколяда» [99].

«В області працює понад 120 приватних, громадських та державних музеїв різної форми власності та типу, що надають екскурсійні послуги.

Найвідомішими і найпопулярнішими музеями Івано-Франківської області серед туристів є: Івано-Франківський краєзнавчий музей; Національний заповідник «Давній Галич»; Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського; Коломийський музей «Писанка»; Долинський музей «Бойківщина» Тетяни і Омеляна Антоновичів; Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини; Приватний музей старожитностей Романа Кумлика в Верховині; Історико-меморіальний музей Степана Бандери; Івано-Франківський обласний музей визвольної боротьби ім. С. Бандери; Літературно-меморіальний музей Івана Франка; Русівський літературно-меморіальний музей Василя Стефаника та інші» [64].

«Особливою популярністю у туристів користується Національний заповідник «Давній Галич» – комплекс історико-культурних пам'яток давнього Галича та Галицько-Волинської держави XII-XIII ст. Загальна площа заповідника «Давній Галич» становить майже 80 км². Значний туристичний потенціал національного заповідника «Давній Галич» забезпечується наявністю на його території великої кількості пам'яток загальнодержавного та світового значення. Складовими заповідника також є три музеї: Музей-скансен народної архітектури і побуту Прикарпаття (с. Кринос); Музей історії давнього Галича (с. Кринос); Музей караїмської історії Прикарпаття (Галич)» [64].

Популярними серед туристів є приватні колекції творів народних умільців Гуцульщини, в яких зберігаються більше ніж 270 тис. експонатів, щороку їх відвідує близько 270 тис. туристів [37].

«Івано-Франківщина – багатонаціональний та багатоконфесійний край. Сьогодні в області проживають представники 80 національностей, об'єднаних в 20 конфесій та понад 1600 релігійних громад. Майже в кожному населеному пункті мирно співіснують різні конфесії: греко-католицькі, православні, римокатолицькі, протестантські, які є найчисельнішими громадами. Крім традиційних течій діють малочислені релігійні громади, загалом в області нараховується понад 1310 культових споруд» [85].

Пам'ятками архітектури та містобудування, важливими об'єктами релігійного туризму в області є монастирські комплекси. Особливий інтерес викликають дерев'яні храми – шедеври української архітектури та народного будівництва. Досвід включення таких споруд, що репрезентують церковну архітектуру Бойківщини та Гуцульщини, до туристичної інфраструктури регіону збагачує її зміст та гармонійно доповнює інші види туристичної діяльності.

На Івано-Франківщині є важливі пам'ятки дерев'яної народної архітектури, які складають найціннішу сторону народного мистецтва і здебільшого здатні уявити край у всій його самобутності та складності. Дерев'яні пам'ятники є найбільш вразливою частиною національного культурного надбання. Проблема збереження та ефективного використання культурної спадщини в регіоні стоїть надзвичайно гостро. Чи не щороку в області зникає унікальний дерев'яний храм. 335 дерев'яних церков в області перебувають під охороною держави. [102].

Більшість церковних історико-культурних пам'яток Прикарпаття тісно пов'язані з історичним минулим краю та мають столітню історію. Вони втілюють майже всі відомі архітектурні стилі: бароко, готику, ренесанс, класицизм XIX ст.

«Відродження звичаїв і традицій, елементів національної культури тісно пов'язане з духовно-релігійним суверенітетом. Відвідувати релігійні об'єкти можна як з паломницькою метою, так і з цікавості. Сьогодні більшість відвідувачів-туристів цікавляться святинями, їх архітектурою, намагаються більше дізнатися про діяльність церкви. Збільшення кількості туристів призведе до розширення релігійної туристичної інфраструктури – церковних готелів та їдальнь, облаштованих місць для наметових містечок, виставкових залів ікон, церковних лавок» [82].

У наступному підрозділі нами буде здійснено оцінку передумов розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області.

2.2 Оцінка передумов розвитку етнічного туризму в Івано-Франківській області

Івано-Франківська область розташована в центральній частині Карпат і поділяється на чотирнадцять адміністративних районів. Область має пряме залізничне сполучення з центральними та східними регіонами України, що забезпечує приплив переважно вітчизняних туристів, дещо менше іноземних. Туристичними магістралями області є дві автошляхи регіонального значення Р-03 та Р-04, які з кінця минулого століття почали трансформуватися в потужні туристичні транзитні коридори з розгалуженою інфраструктурою приватних мотелів, кемпінгів, ресторанів. Також достатньо розвинута дорожньо-транспортна інфраструктура міжрегіонального значення. Дорожня мережа охоплює понад 2/3 природних, історико-культурних об'єктів області з кільцевими пам'ятками та туристичними маршрутами.

Івано-Франківська область має досить велику історико-культурну спадщину. Під охороною держави перебуває майже 3,5 тис. пам'яток історії та культури Івано-Франківської області (старовинні церкви, костели, храми,

монастирі, замки Бойківщини, Гуцульщини, Опілля та Покуття). У давньоруських літописах згадується п'ять міст Івано-Франківської області (Тисмениця, Снятин, Тлумач, Коломия). Найдавнішим і найважливішим історичним центром є Галич, вперше згадуваний у 898 році. Місто Галич було столицею могутнього Галицько-Волинського князівства та Галицько-Волинської держави.

Вигідне туристичне розташування Івано-Франківської області, легке сполучення з іншими регіонами України та туристична привабливість регіону зумовлюють формування та просування етнографічного туризму в області.

В Івано-Франківській області виділяють чотири етнографічні райони, або, іншими словами, територія включає чотири історично сформовані етнографічні регіони: Бойківщина, Гуцульщина, Опілля, Покуття. Кожен з них характеризується своєю історією, культурою, традиціями, природно-географічними особливостями, по-своєму вражає різноманітністю рекреаційних можливостей [18].

Бойківщина – історико-етнографічний район Івано-Франківської області, який приваблює своїми вічнозеленими лісами, хвилястими горами, шумними струмками та річками. Протягом тисячоліть через цей регіон проходили торгові шляхи до Західної Європи. Археологічні знахідки свідчать про заселення східної Бойківщини в епоху бронзи. Багато поселень у цьому регіоні мають давнє походження, згадуються в Галицько-Волинському літописі та в інших джерелах. За етнографічними ознаками та мовним діалектом Бойківщина межує зі сходу з річкою Лімницею, з півночі – передгір'ям Карпат, із заходу – Полонинським хребтом між верхів'ями Ужа і Тересві. За даними територіально-адміністративного управління, до Бойківщини входить північно-західна частина Рожнятівського, більшість сіл Долинського та Богородчанського районів Івано-Франківської області.

Походження назви конкурсу залишається загадкою, хоча є багато

гіпотез. Серед них – від польського слова *boyak* – «вол», також від румунського слова *boi* – теж «вол»; інші вивели цю назву від антропоніма «Бойко». Мешканці Бойківщини розмовляють бойківською говіркою.

Основні заняття бойків – землеробство і скотарство, другорядні – садівництво і садівництво, меншою мірою збиральництво, бджільництво, мисливство і рибальство. З ремесел найбільш поширеними були лимарство, кераміка, виробництво одягу, столярство, бондарство, плетіння та корінь.

Одяг мешканців Бойківщини виготовлявся переважно з полотна, а також із тканини та шкіри. Характерними для одягу були білі домоткані сорочки, спідниці, чоловічі штани, оздоблені вишивкою або виточкою, сірі або коричневі безрукавки, прикрашені шнуровими петлями, темно-коричнево-сірі піджаки або розкішно прикрашені піджаки з прямою спинкою [18].

Бойківщина має багато етнічних ресурсів, які можуть викликати інтерес у туристів. Територія Бойківщини – це східна частина Івано-Франківської області, яка поділяється на Долинський, Рожнятівський, Богородчанський та Калуський райони. Кожен район Бойківщини по-своєму привабливий і цікавий, має історичні пам'ятки, збережену культуру та сучасний спосіб життя та діловий світ. Особливо привабить туристів природа та географія Бойківщини як карпатського краю.

Стародавню та сучасну культуру можна знайти в міському та сільському середовищі. А найбільша кількість пам'яток історії та культури зосереджена в найбільших містах області. Зокрема, у місті Долина ще у 1112 р. був побудований Вознесенський монастир, у якому монахи розвивали видобуток солі. Наприкінці XIX століття в місті були зосереджені соляна та деревообробна промисловість. У селі Перегінське Рожнятівського району у 1400 р. князь Федір Ольгердович заснував монастир, якому передав у власність села. А наприкінці XVII ст. існувало три монастирі з церквами. У 1761 р. в Богородчанах збудовано домініканський костел, який зберігся

донині. Відома Бойківщина також двома найбільшими святинами: Гошівським і Манявським монастирями [18].

Народні промисли, звичаї та традиції краю найвиразніше відображають специфіку етнографічного регіону Бойківщини, а тому саме такі складові етнічної бойківської культури потрапляють у поле зору туристів. На Бойківщині здавна розвивалися різноманітні промисли та промисли. Одними з найпоширеніших були лісозаготівлі, а також виплавка деревини, теслярство, кераміка та виготовлення книг. Місцеві теслі будували собі та на продаж будинки та господарські споруди, будували справжні шедеври дерев'яної архітектури, виготовляли з дерева майже всі сільськогосподарські знаряддя, транспортні засоби, господарські знаряддя, знаряддя тощо. У незначній мірі також розвивалося ткацтво і хутряне виробництво. Бойківський традиційний одяг донині зберіг простоту форм і крою. У минулому одяг шили з домотканого полотна, вовняних тканин і овечого хутра. Кольори одягу, його оздоблення та оздоблення були біднішими і простішими, ніж у гуцульському народному одязі.

Регіональними особливостями визначено декілька галузей традиційної духовної культури жителів Бойківщини. У календарі можна простежити звичаї та обряди, вірування, міфологію, фольклор, звичаєве право, нашарування різних епох та уявлень, а особливо системи життя людини. Фольклорна традиція Бойківщини донесла до нас цінні пам'ятки давніх пластів усної поетичної творчості українського народу, передусім колядки, весільні пісні, обрядові пастуші пісні, народні балади та уснопоеичні твори, пов'язані з місцевими історико-побутовими подіями.

На Бойківщині розвиваються характерні танцювальні мотиви, які згодом лягли в основу відомих сьогодні танців. До таких сучасних танців належить танець бойківського походження «Вишківський веселий», мотив якого походить із села Вишків Долинського району.

Своєрідністю вирізняється й традиційне декоративне мистецтво

Бойківщини: вишивка, різьба по дереву, форми і прийоми оздоблення одягу, розписування писанок. На Бойківщині збереглося народне малярство XVI-VII ст. належить до комплексу унікальних пам'яток української національної художньої культури.

Збірки цінних бойківських етнографічних матеріалів зберігаються в Музеї етнографії та художнього промислу Академії наук України (м. Львів), зразки народних споруд цього регіону – у Львівському музеї народної архітектури та побуту [18].

«У плануванні й проведенні туристичної діяльності на Бойківщині слід враховувати й виділяти такі складові частини:

- 1) подорожування найбільшими містами краю (Калуш, Болехів, Долина, Богородчани) та окремими визначними місцевостями;
- 2) ознайомлення з історичними пам'ятками та місцями краю (гора Церковище (біля м. Долина), дуб митрополита Шептицького, Ангелівська Домна (біля м. Рожнятів), Кедрові палати – резиденція митрополита А. Шептицького (біля м. Рожнятів) та ін.);
- 3) відвідування духовних святинь (Манявський скит, Гошівський монастир, монастир Пресвятої Родини);
- 4) вивчення музейного спадку й надбання краю (музей Бойківщини (біля м. Долина), Етнографічний музей (про творчість І. Франка, с. Лолин), Етнографічний музей (с. Цінова), музей Степана Бандери (с. Ст. Угринів) та ін.;
- 5) планування місцевого активного відпочинку біля або в межах певного географічного об'єкта – озера, гори, ріки, скелі тощо (Карстове озеро (с. Бубнище), Скелі Довбуша – природний комплекс пісковикових скель (с. Бубнище), заповідник «Ширковець» (на захід від м. Долина), Гірськолижний курорт, Торунський перевал (с. Вишків), гора В. Сивуля (на півд. захід від м. Рожнятів), гора Ігровець (на під. захід від м. Рожнятів), Манявський водоспад та грязьовий вулкан (с. Старуня на півд. захід від м.

Богородчани);

б) здійснення протяжних пішохідних маршрутів (прогулянка на вузькоколіїзці «Карпатський трамвай» (уздовж берегів р. Мізунка на захід від м. Долина), подорож Східнокарпатським туристичним шляхом (від с. Вишків, у Горгани, до заповідника «Грофа», до найвищих вершин Горган), пішохідна проща до Гошівського монастиря (с. Гошів Долинського району), поїздка в Манявський чоловічий монастир» [18].

Гуцульщина – історико-етнографічний регіон Івано-Франківської області, який вважається найбільш туристично привабливим регіоном. Воно було заселене з пізнього палеоліту, особливо після монголо-татарської навали. Українське населення з низинних лісостепових районів тікало від загарбників у Карпати, зберігши багато уламків давньоукраїнської домонгольської матеріальної культури.

Гуцули – гірський народ, який живе в долинах річок і струмків по обидва боки Карпат. На півночі їхні поселення доходять до Чивчого хребта та Рахівських гір, на заході – вздовж річки Мала Шопурка, далі до гори Сивулі та верхів'їв Лімниці. За сучасним адміністративно-територіальним поділом до Гуцульщини належить гірська частина Коломийського та Косівського районів, більша частина Надвірнянського та весь Верховинський райони. Питання походження назви гуцул у науковій літературі досі остаточно не з'ясовано. Остання гіпотеза базується на тому, що слово гуцул походить від назви гуцул.

Господарська діяльність в регіоні розвивалася століттями, виходячи з природно-географічних умов, історичного та економічного розвитку. Головна роль відводилася тваринництву, переважно вівчарству. Тут розвивалися садівництво, городництво, збиральництво, мисливство та рибальство. Основним промислом на Гуцульщині було солеваріння, а домашніми промислами – ткацтво, хутровиробництво, килимарство, гончарство, різьблення по дереву тощо.

Для гуцульського одягу характерні обтягнутий, прямий силует і відносно невелика відмінність між нагрудним чоловічим і жіночим одягом, верхнім одягом і взуттям. Одяг оздоблений вишивкою, ткацтвом, плетінням з вовни та шкіри, металевими прикрасами. В окремих предметах одягу збереглися архаїчні риси часів Київської Русі [18].

«Особливість ностальгічного туризму Гуцульщини полягає в ознайомленні з гуцульськими старозвичаєвими порядками, з унікальною матеріальною і духовною культурою гуцулів. Для туристів Гуцульщина цікава тим, що вона найбільшою мірою серед усіх історико-етнографічних регіонів Івано-Франківщини зберегла свою автентичну культуру, оскільки не піддавалася асиміляції за жодного політичного режиму. Яскрава національна своєрідність декоративних, ужиткових творів гуцульських умільців виразно проявила себе як за часів Австро-Угорщини та Польщі, так і в радянський період. Це свідчить про незнищенність народної душі в образах гуцулів, плекання свого внутрішнього світу й естетичних уявлень в постійному спілкуванні з неповторною у своїй красі природою» [18].

«Неперевершеними туристичними об'єктами Гуцульщини є зразки дерев'яної народної архітектури – церкви, каплиці, гражди, побутові споруди. Зачаровують туристів звуки трембіти над полонинами, народні коломийки в супроводі сопілки чи дрибми, захоплюють динамічні гуцульські танці, приваблюють гуцульські оселі з вишивкою, різбленням та іншими гуцульськими мистецькими витворами. Особливо славиться гуцульська оселя та й взагалі уся Гуцульщина оригінальною вишивкою. На Гуцульщині вишивкою прикрашають весь одяг, у різноманітному технічному виконанні. Тому й виділяють окремо вишивки найвідоміших гуцульських центрів (Космача, Яремче, Ворохти, Верховини, Криворівні тощо)» [18].

«Особливістю етнотуризму Гуцульщини є відвідування фестивалів, які проводяться упродовж цілого року: «Різдво в Карпатах» (Міжнародний мистецько-туристичний фестиваль – у м. Яремче, м. Косів, смт. Верховина,

м. Коломия, м. Івано-Франківськ), етнографічні фестивалі «Писанка», «Коломийка» (на Коломийщині), «Полонинське літо» (на Верховинщині), фестивалі дитячих народних ансамблів (м. Косів) та дорослих народних ансамблів імені Могура (сmt. Верховина) та інші» [18].

Частиною духовної етнографічної культури є музеєзнавство Гуцульщини. Музеї Гуцлянищини та музейники прагнуть відродити автентичну культуру свого краю. Наприклад, Коломийський національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Ю. Кобринського для збереження духовної культури реалізує програми, спрямовані на відродження давньої культури краю: фольклорні уроки, інтерактивні уроки, лекції. за участю народних майстрів, творчих колективів, відомих народних музикантів та виконавців етнічних пісень. Туристи мають змогу не лише ознайомитися з експозиціями та експозиціями робіт народних умільців, а й безпосередньо познайомитися з ними, поспілкуватися та долучитися до традиційних українських народних промислів.

Для дослідження природно-географічних особливостей Гуцульщини туристам доцільно відвідати музей гуцульської господині «Хату-гражда», районний історико-краєзнавчий музей Гуцульщини у Верховині, музей гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів Романа Кумлика у Верховині; історичний музей Олекси Довбуша в с. Печеніжин, музей народного мистецтва Михайла Струтинського у м. Косові, краєзнавчий музей в с. Кути Косівського району.

Шанувальникам творчої українських поетів, письменників, науковців філософів і художників варто відвідати, які походять з регіону туристам варто відвідати Літературно-меморіальний музей Івана Франка та музей Михайла Грушевського в с. Криворівні; фольклорний музей гуцульського театру Гната Хоткевича в с.Красноїлові, будинок-музей фільму «Тіні забутих предків» в с. Верховина [18].

Гуцульський фольклор, особливо обрядові пісні, казки, легенди та

перекази, характеризуються цікавими мотивами, сюжетами, образами та своєрідною мелодією. З давніх-давен Гуцульщина відома самобутнім прикладним і декоративно-прикладним мистецтвом. Незважаючи на випробування і втрати, соціально-економічні проблеми, молоде покоління народних умільців зберігає багаті традиції відомих майстрів. Наприклад, у с. Яворів місцеві майстри займаються такими ремеслами, як різьба по дереву, бондарство, хлібопекарство, вишивка, ткацтво, писанкарство, обробка металу та архітектурне будівництво.

Традиційна система гуцульських народних звичаїв та обрядів складається з двох основних циклів: календарної побутової обрядовості та загальновідомої родинної обрядовості. До першої групи належать події та свята, пов'язані з народним календарем («Святвечір», «Меланка», «Великдень», «Івана Купала» та ін.). А для родини: обряди, пов'язані з народженням, одруженням і смертю людини [18].

«Планування й проведення туристичної діяльності в гуцульському регіоні повинні охоплювати такі складові частини:

- 1) подорожування найбільшими містами краю (Коломия, Косів, Верховина, Яремче, Надвірна) та окремими визначними місцевостями;
- 2) ознайомлення з історичними пам'ятками та місцями краю (Пнівський замок біля м. Надвірна, залишки обсерваторії поч. XX ст. (г. Піп-Іван на захід від смт. Верховина та ін.);
- 3) відвідування духовних святинь (Благовіщенська церква XVI ст. (м. Коломия) та ін., гуцульські церкви Косівського, Верховинського, Надвірнянського та Коломийського районів);
- 4) вивчення музейного спадку й надбання краю (Музей Писанки (м. Коломия), Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (м. Коломия), етнографічні та державні музеї міста Косова та сіл Косівського району, Музей Івана Франка (м. Криворівня на схід від м. Верховина) та ін.);
- 5) планування місцевого активного відпочинку біля або в межах

певного географічного об'єкта – озера, гори, ріки, скелі тощо (Тисовий заповідник «Княж двір» (поблизу м. Коломия), Сріблясті водоспади (с. Шешори), Косівський сувенірний ринок (м. Косів), Чорногірський хребет – гори Говерла, Бребенескул, Піп Іван, Ребра, озера Несамовите і Марічейка, льодовикові кари (на захід від м. Верховина);

6) здійснення протяжних пішохідних маршрутів (наприклад, пішохідні маршрути на гору Кукул, на гору Хом'як, по центральних Горганах, по Чорногірському хребту, до озера Несамовитого, до озера Марічейка; поїздка в Яремче, прогулянка містом і відвідування народно-промислових ринків, готельно-відпочинкових комплексів);

7) участь у фестивалях, забавах та інших заходах (Міжнародний гуцульський фольклорно-етнографічний фестиваль «Коломийка», молодіжні «Коломийські забави», «Різдво у Карпатах», «Великдень у Космачі» та ін.)» [18].

Опілля – історико-етнографічний район Івано-Франківської області з величезною степовою рівниною, вкритою зеленими полями та затишними селами, що характеризується мальовничим виглядом будівель і господарств на загальному фоні місцевого ландшафту.

Опілля є ядром зародження західної старослов'янської цивілізації навколо її найважливішого, але недовговічного центру: стародавнього Галича. Опілля є основним носієм наддністрянських говірок української мови, мовним містком між карпатськими та волинськими діалектами, що пояснюється його географічним розташуванням на стику галицьких і волинських земель. З середини XI ст. Опілля входить до складу Звенигородського князівства, до складу Галицької країни. Етнографічні особливості опільців мають глибокі та самобутні традиції.

Населення Опілля виділяється в окрему етнографічну групу. За культурою та побутом поляки близькі до жителів Покуття та Поділля. Одяг Опілля був унікальним. Він поділявся на плечовий, нижній (тіло і верхню

частину), головний убір і взуття. Для жінок це чорні або темно-червоні (вишневі) тканинні або оксамитові безрукавки та спідниці, розшиті рослинним орнаментом, а в останні роки – бісером. Для чоловіків – штани-ногавиці, штани-холошні, бекеші, капелюхи, смушеві шапки. Влітку жінки і чоловіки ходили босоніж, а чоботи і черевики шили зі шкіри. Опілянські страви близькі до покутських [18].

«З багатою духовною і матеріальною спадщиною Опілля становить сьогодні потужний регіон для розвитку етнотуризму. А провідними районами цього краю, що представляють основну частину етнографічної спадщини, є Рогатинський і Галицький райони. Зокрема, досить перспективним рекреаційним опільським регіоном на Прикарпатті є Рогатинщина, яка має вдале географічне розташування. Активний розвиток у краї туристичної інфраструктури підсилений тим, що до списку ЮНЕСКО внесено такий сакральний об'єкт, як дерев'яна церква Святого Духа, спорудження якої датується приблизно 1598 р.» [18].

«Популярними туристичними об'єктами Івано-Франківського Опілля є садиба Рея (XIX ст), Костел Святої Анни (XVII ст.), Пам'ятник Роксолані (м. Рогатин), Костел кармелітів (1624 р., с. Більшівці), Національний заповідник «Давній Галич» (с. Крилос), Музей народної архітектури й побуту Прикарпаття (с. Крилос). На Виноградній горі до сьогодні збереглися рештки давнього Галича, де велично стоїть і пам'ятка тих часів – церква Святого Пантелеймона XII ст., із вишуканою білокам'яною різьбою. На Галич-горі туристів зустрічає старовинна фортеця XIV ст. – Старостинський замок» [18].

«У місці Галич з 1994 р. існує Національний заповідник «Давній Галич» як комплекс пам'яток давньої української історії та культури, що охоплює Галицьке городище X-XIII ст. у с. Крилос, Храм Святого Пантелеймона XII-XIII ст., церкву Різдва Христового, Успенську церкву, митрополичі палати, фундаменти Успенського собору, руїни замку XIV-XVII ст. та ін. [18].

«Етнографічно привабливим є і сам обласний центр – м. Івано-Франківськ із багатою давньою історією та культурою. Місто вважають «воротами у Карпати». Воно постало на території давніх поселень – Заболоття і Княгинина як Станіславська. Днем заснування міста вважають 7 травня 1662 р., коли воно отримало магдебурське право. Дотепер зберігає чимало давніх пам'яток історії – ратушу, Собор Святого Воскресіння, Парафіяльний костел (1672-1703 рр.), Вірменський Собор (1742-1762 рр.), Палац Потоцьких (1672 р.) та ін.» [18].

Своєрідність сільського господарства визначався розвитком в Опіллі різноманітних ремесел і промислів, виготовленням багатьох предметів і знарядь, необхідних у побуті.

Гончарство – одне з найпоширеніших ремесел Опілля. Виробництво кераміки в Опіллі сягає глибини століть і вбирає технічні та мистецькі традиції. Як і всюди в Україні, було поширене ковальство. У кожному селі Опілля була кузня (однокімнатна чи двокімнатна), зазвичай на краю села або ближче до доріг і перехресть.

Серед найпоширеніших форм матеріальної культури та декоративно-ужиткового мистецтва була місцева вишивка, що має давні й багаті традиції. Основними мотивами були кола, ромби, розетки, хрестики, дерево життя, різноманітні мотиви тощо, а основними техніками: хрестик, низинка, гладь, гаптування, поверхниця, стебнівка, мереження. Матеріалом для вишивання слугувало домоткане полотно, фабричні тканини, на які нашивали канву або шкіру. Залежно від змісту та форми мотиву вишивку поділяли на геометричний, рослинний, зооморфний та антропоморфний варіанти.

Опілля розвинула власну церемоніальну та звичаєву культуру. Протягом століть йому було властиво відзначати багато календарних, релігійних і сімейних свят. Відповідно до розвинутих промислів олійці відзначали календарні свята від періоду підготовки землі до зими (з осіннього циклу), сівби і навіть збирання озимих культур. Найбільш

насиченим був зимово-весняний календарний цикл, адже хороший урожай залежав від давніх вірувань, культу, догляду за нивами, від духовного життя та дбайливої поведінки господарів [18].

«Організація туристичної діяльності в опільському регіоні становить:

1) подорожування найбільшими містами краю (Івано-Франківськ, Галич, Бурштин, Рогатин) та окремими визначними місцевостями;

2) ознайомлення з історичними пам'ятками та місцями краю (Національний заповідник «Давній Галич» (с. Крилос), Садиба Рея XIX ст. (на північ від м. Рогатин), Пам'ятник Роксолані (м. Рогатин) та ін.);

3) відвідування духовних святинь (дерев'яна церква Святого Духа XVI ст. (м. Рогатин), Костел кармелітів 1624 р. (с. Більшівці), Костел Святої Анни XVII ст. та Церква Архангела Михаїла XIV-XVI ст. (с. Чесники), церква Святого Пантелеймона XII ст. (с. Шевченкове) та ін.);

4) вивчення музейного спадку й надбання краю (Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття (с. Крилос), Обласний художній музей (м. Івано-Франківськ), Краєзнавчий музей (міська ратуша, м. Івано-Франківськ), Музей національно-визвольної боротьби (м. Івано-Франківськ) та ін.);

5) планування місцевого активного відпочинку біля або в межах певного географічного об'єкта (Бурштинське водосховище, Передгірний бальнеологічний курорт Черче та ін.);

6) здійснення протяжних пішохідних маршрутів (поїздка у Крилос і Галич – центри давнього Галицько-Волинського князівства і галицько-волинської культури), подорож містом Івано-Франківськом; поїздка на Рогатинщину (відвідування давніх духовних святинь Опілля, поклоніння святим іконам і мощам у церквах і костелах);

7) участь у фестивалях, святах, забавах (Різдвяний парад вертепів у м. Івано-Франківськ, травневий музичний фестиваль «Прикарпатська весна», осінній «Карпатський вернісаж» та ін.) [18].

Покуття – історико-етнографічний регіон Івано-Франківської області лежить в межах річок Дністер і Прут. На сході Покуття входить до Буковини, на заході межує зі Станіславською низовиною. За адміністративно-територіальним поділом це території районів Снятинського, Городенківського, Тлумацького, північно-східної частини Тисмениського, Коломийського (без південної частини). Назва Покуття зустрічається у згадках з XIV ст. Існує багато припущень щодо його походження, але найближче до істини гіпотеза про те, що Покуття лежить між річками Дністер і Прут, які тут найбільше зближуються одна з одною і утворюють кут. Покутяни розмовляють покутським діалектом.

Покутський одяг характеризується стриманістю та привабливістю. У жіночому одязі основними елементами є довгі вишиті сорочки, вовняні верхи, широкі та вузькі пояси та багато прикрас. Чоловіки носять білі домашні сорочки та штани.

Основу харчування покутян складають продукти землеробства і тваринництва. Кожна селянська родина забезпечувалася продуктами харчування з власного господарства і жила на родючих чорноземах. Покутяни завжди їли краще за гуцулів і бойків. Рецептура покутських страв завжди досить широка і характеризується високою якістю смаку. Творчість Покуття у розбудові народного мистецтва має багато своїх особливостей [18].

«Покуття багате історико-архітектурними пам'ятками, що зберігають автентичний образ нації. Особливо цінними і привабливими є пам'ятки сакральної архітектури та замки Чернелиці й Раківця Городенківського району. До унікальних найбільш визначних пам'яток належить Благовіщенська церква у Коломиї (1587 р.), монастирський комплекс Бернардинського ордену у с. Гвіздець».

«Духовним надбанням Покуття стала музейна справа і насамперед етнографічні музеї. Серед етнографічних покутських музеїв першість

належить музею «Писанка» у м. Коломия, де знаходиться понад 12 тис. експонатів з України та діаспори. Етнографічна специфіка Покуття також представлена у Музеї народного мистецтва Гуцульщини й Покуття імені Й. Кобринського м. Коломия. Колекції музею нараховують понад 50 тис. одиниць і відображають усі види традиційного народного мистецтва гуцулів та покутян від XVI ст. до сьогодні. Для збереження й пошанування етнографічної спадщини Покуття відкрито й Музей історії та етнографії Покуття у м. Городенка. Тут зберігаються копії різних історичних документів, предмети побуту, народний одяг, книги. Поповненню і збагаченню музею спонукає і проведення обласного фестивалю «Покутські джерела» [18].

Також туристам, які цікавляться етнографією варто відвідати: Музей історії міста Коломиї, Історико-краєзнавчий музей О. Довбуша с. Печеніжин, Музей старовинного Покуття «Просвіта» м. Коломия, Приватний етнографічний музей «Просвіти» Р. Яворського м. Коломия та інші.

«Організація туристичної діяльності в покутському краї становить:

1) заглиблення в історію краю (Покутська земля входила до складу Київської-Руської держави, до Галицько-Волинського князівства; як окраїнна провінція зазнавала нападів завойовників);

2) подорожування найбільшими містами краю (Тисмениця, Тлумач, Городенка, Снятин) та окремими визначними місцевостями;

3) ознайомлення з історичними пам'ятками та місцями краю (Раковецький і Чернелицький замки Городенківщини);

4) відвідування духовних святинь (церква Успіння Пресвятої Богородиці XVIII ст. у м. Городенка, Костел Непорочного Зачаття Діви Марії 1760 р. у м. Городенка; старовинні церкви й каплиці в районах краю);

5) вивчення музейного спадку й надбання краю (Музей Марка Черемшини (м. Снятин), Музей Василя Касіяна (м. Снятин), Музей Василя Андрусика (м. Снятин), Музей Василя Стефаника (с. Русів, Снятинський

район));

6) планування місцевого активного відпочинку біля або в межах певного географічного об'єкта – озера, гори, ріки, скелі тощо (центр дельтапланеризму (на північний захід від с. Чернелиця Городенківського району) та ін.);

7) здійснення протяжних пішохідних маршрутів (напр., Дністровським каньйоном (відрізок у 250 км від гирла Золотої Липи до гирла Збруча, уздовж цього маршруту сотні історичних та природних пам'яток – замки, монастирі, скелі, гроти, печери, водоспади, реліктова рослинність, початок маршруту неподалік від с. Чернелиця), проща до чоловічого монастиря у с. Погоня Тисменицького району);

8) участь у фестивалях, святах, календарних і родинних обрядах, народних і самодіяльних концертах та ін. («Покутський фестиваль» тощо)» [18].

У наступному підрозділі нами буде здійснено розробку етно-культурного туру по Івано-Франківській області.

2.3 Розробка етно-культурного туру по Івано-Франківській області

Ми пропонуємо етно-культурний тур «Легенди Прикарпаття» з відвідуванням м. Коломия – неформальної столиці Покуття; музею «Писанки»; с. Крилос – столиці Галицько-Волинського князівства Галич, м. Івано-Франківськ – столиці Прикарпаття; мальовничого гуцульського села Шешори; резиденції Святого Миколая у с. Пістинь та серця гуцульського краю – с. Верховина.

1. Основні дані для проектування туру.

1.1. Тривалість туру – 2 дні.

1.2. Розміщення – 2 ночівлі у готелі «Family Люкс» у м. Коломия

Івано-Франківська обл., номери: 2-х містні номери. Раннє заселення.

1.3. Харчування

Сніданок у 1, 2 та 3-й день – передбачено у готелі готелі (включено у вартість туру).

1.4. Чисельність групи.

Чисельність групи туристів становить 18 осіб, вік 7+ років.

1.5. Супровід гідом.

Група забезпечена супроводом гіда-екскурсовода за маршрутом туру.

1.6. Транспортне забезпечення.

До м. Коломия Івано-Франківської обл. туристи добираються самостійно. За програмою даного туру, група є трансфер за маршрутом мікроавтобусом на 20 місць.

1.7. Основні локації туру

1 день.

Пішохідна екскурсія «Історична Коломия», з відвідуванням місцевих музеїв і міських екскурсійних об'єктів м. Коломия.

Місто Коломия вперше місто згадується в Галицько-Волинському літописі у 1241 р. «Більшість місцевих мешканців вважають, що назва міста розшифровується як «Місто кола». За однією з версій, назва міста походить від традиції мандрівників мити колеса возів перед в'їздом в місто. Хоча, це мав би бути загальнопоширений звичай... Інша версія приписує появу назви угорському королю Коломану (XII ст.), на честь якого і назвали місто. Спочатку тут був знаний центр видобутку солі. Після спустошливих набігів татар у XVI–XVII ст. місто дещо занепало. У XVII–XVIII ст. Коломия була відомим центром опришківського руху. За часів австрійського панування Коломия стала осередком культури в регіоні – тут був відкритий перший галицький театр (1848 р.), перша в Галичині українська читальня, гімназії, друкарні тощо [41].

Під час екскурсії ми прогуляємося головною пішохідною вулицею

Коломій – проспектом Чорновола. За давнім звичаєм жителі міста називають його «стометрівка». Тут багато будинків XIX ст., тому проспектом часто гуляють туристи та гості міста.

Центральна площа міста називається площею Відродження, де розташована одна з найвідоміших будівель міста – Ратуша, де зображено герб Коломій: орел з піднятими крилами. У 1395 р. місто отримало свій герб, а в 1405 р. Коломия отримала Магдебурзьке право, яке дозволило мати власний ринок. На ратуші можна побачити три дзвони та балкон, який раніше використовувався як оглядовий майданчик. Біля ратуші є цікава меморіальна дошка. Її спорудили на честь уродженця міста Івана Богдана, який у складі екіпажу «Марії і Маргарити» у 1608 році перетнув Атлантичний океан і досяг Нового Світу. Поруч знаходиться «Народний дім», де в кінці XIX ст. був осередок вечорів інтелігенції, виступали С. Крушельницька, М. Заньковецька, В. Стефаник та ін. [41].

Під час екскурсії ми відвідаємо музеї етнографією, народними традиціями, ремеслами і мистецтвом:

- Музей писанки в Коломій є візитівкою міста, він єдиним подібним музеєм у світі. Фасадна частина будівлі має форму та колір велетенської писанки, тому занесена до Книги рекордів України та Книги рекордів Гіннеса;

- Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Відомий він і за кордоном, увійшовши до Королівської енциклопедії Великої Британії як музей світових шедеврів. Тут представлено все: від автентичної карпатської вовни до колекції автентичної зброї та легендарних гуцульських сокир і палиць, традиційного гуцульського одягу XVIII ст. і навіть 300-літнього Євангелія;

- Музей історії міста Коломия в якому представлені найцікавіші сторінки історії міста: самоврядування міста, відносини з Габсбургами, освіта, єврейська громада, Коломия періоду визвольної боротьби українців та

ін.;

– Музей давнього фольклору «Просвіта», де можна ознайомитись із старожитностями Покуття [41].

Переїзд в село Шешори, яке розтягнулося уздовж річки Пістиньки, відомої своїми Срібними водопадами та відвідаємо один з найкрасивіших водоспадів у Карпатах – Шешорський гук. «Це три мальовничі каскади, що скидають воду з висоти у 5 метрів. У межах Шешорів річка перетинає міцну скельну породу, утворюючи Великий і Малий Гуки, а нижче за течією розливається спокійне плесо. Щоб зрозуміти, чому каскади назвали Сріблястими, варто помилуватись ними взимку, коли потік обмерзає крижаними наростами» [52].

«Свого часу для фестивалю етнічної музики було обране чи не найкраще місце – Шешори зберегли гуцульський музичний фольклор, а разом і традиції, і чисельні ремесла. Тут процвітають різьбярство, ткацтво та ліжникарство – ліжниками називають вовняні гуцульські килими. При місцевій середній школі працює музей, в якому можна побачити дивовижні зразки народного мистецтва: писанки, вишивки, килими, бартки, трембіти тощо. Крім того, село пишається одним з найстаріших гуцульських храмів – Горішнею церквою».

«У Шешорах живе славетна майстриня Г. Василяшук – авторка тканих рушників. Село досі є осередком художнього ткацтва, то ж тут можна побачити традиційні рушники, подушки, скатерки, верети» [52].

Переїзд в невелике туристичне селище Пістинь, де на території Національного природного парку «Гуцульщина» знаходиться резиденція Святого Миколая.

До садиби Святого Миколая входить: інформаційний центр, культурно-мистецький центр, етнографічний музей, вольєр і дитяча колія з казковими станціями. Тут можна долучитися до майстер-класу майстер-клас дитячої іграшки та відвідати виставку новорічно-різдвяної іграшки, відвідати

кімната-музей природи в який представлено тварини і рослини Карпат. А в зоні відпочинку можна зручно розташуватися на різьблених лавках, подивитися у вікно і знову помилуватися природою цього чудового місця. Тут пошта Чудотворця, куди надходять листи від дітей з усієї України. Масток охороняють різні казкові фігури, виготовлені з дерева майстрами. Також є місце для вогнища, навколо якого розташовані сидіння дванадцяти чеснот [92].

Повернення в готель.

2 День

Екскурсія «Верховина – серце Гуцульського краю.

Відвідаємо селище Верховина – місце із збереженими старовинними обрядами, традиціями та звичайним способом життя. Під час екскурсії ми відвідаємо наступні локації.

1. Будинок-музей «Тіні забутих предків».

Музей засновано на честь знаменитого фільму, який отримав низку міжнародних нагород. У 1963-64 роках у цьому будинку знімали фільм, який передавав життєву філософію гуцулів. Фільм постизує звичайні радості життя та гармонію з навколишньою природою. Кожна деталь і річ має особливе значення.

2. Музей музичних інструментів Романа Кумлика – відомого музиканта віртуоза. Пан Роман умів грати на 35 музичних інструментах. Музей-садиба зберігає любов власника до гуцульської музики, особисті речі, предмети гуцульського побуту та різноманітні музичні інструменти [15].

3. Музей гуцульської магії.

«Експозиція музею гуцульської магії майстерно відтворює незабутню атмосферу чарівництва і давніх народних звичаїв. Відвідавши музей, можна дізнатися про гуцульських чаклунів, мольфар і знахарів, що колись жили в цих місцях. Музейна експозиція містить широкий інвентар, який використовувався для лікування або змови, а також особисті речі мольфарів,

які були відомі в цих місцях і далеко за їх межами. Відвідування такого музею дозволить дізнатися багато цікавого про стародавні звичаї, почути про вірування предків, відчувати таємничу атмосферу надприродного і повірити в диво. Також музей пропонує майстер-класи, в тому числі з прядіння, виготовлення дерев'яних речей або дзеркальної каліграфії».

«Основна ідея музею гуцульської магії полягає в наступному: кожна людина на землі є нероздільною єдністю Людського Духу, Душі і Тіла. Саме цілісність Людського Духу, Душі і Тіла створює гармонійно розвинену особистість, яку Іван Франко називав словами «Цілий Чоловік». Про нероздільну єдність Духу, Душі і Тіла людини знали ще наші далекі предки, і на цій основі будували свій здоровий спосіб життя та свою народну медицину, що справді має магичну силу» [59].

4. Музей «Хата-Стая».

Будинок-музей був відкритий у 2014 р. Тут ви побачите спеціально обладнане місце, де «роблять молоко» – так кажуть місцеві жителі про виробництво сиру. Для цього на подвір'ї позаду будинку є цілий ряд інвентарю – від каструлі на відкритому вогні до різних посудин, необхідних для приготування та зберігання овечого сиру. У самій хаті є коридор та дві кімнати з автентичним одягом та речами побуту. Тут можна побачити світлицю з піччю, де зібрані вишиті сорочки та рушники, посуд, ковдри тощо. Ще одне приміщення у музеї – «Гуцульська світлиця» – пристосоване для проведення гастрономічних майстер-класів, прослухування дрімби та ткацтва [61].

5. Сторожова вежа.

Це дерев'яний будинок з видом на Верховину та гори. Сюди легко потрапити. Маршрут на вершину гори пролягає через ліс.

6. Церква Успіння Пресвятої Богородиці – одна з найбільших дерев'яних культових споруд України XVIII ст., яка втілює місцевий колорит

7. Писаний камінь – природна геологічна пам'ятка, язичницьке капіще,

де предки висік

8. Музей «Штопора» налічує 600 штопорів різних видів. Окрім того тут пропонується для дегустації домашнє молоде вино, а також розповідь про історію та види штопорів. Штопори у вигляді тварин, птахів, ключів, зброї, окулярів. Різного розміру та кольору. У просторому садовому павільйоні вони всюди. На стінах, каміні, навіть люстрі. До речі, він зроблений у формі бочки. Все вино, яке подають гостям господарі, виготовлено ними. Єдине, що виноград купують у закарпатському Рокосові у перевірених господарствах. Відвідуючи господарства, вони беруть власну дробарку і на місці давлять виноград, а потім насипають в бочки і везуть у Верховину. У бочках лежить максимум 10 днів, а потім все ставлять на пресі вичавлюють сік [58].али петрогліфи [15].

9. Переїзд в с. Криворівня. Відвідування музею «Дідова аптека».

«Якщо Ви вирішили цікаво провести час зі своєю родиною, з добрими друзями чи випадковими знайомими, і для цього вибрали подорож у Карпати, то просто не зможете оминати музей «Дідова Аптека». За час екскурсії ми Вам гарантуємо позитивні емоції. А окрім цього, розкажемо багато цікавих фактів про те, як нашим предкам вдавалося зберігати добре здоров'я без офіційної медицини. Музей охоче поділиться своїм досвідом, як збільшити ймовірність доброго здоров'я та довголіття, як використовувати дари природи не лише в комерційних, а, насамперед, у лікувальних цілях. Також, музей запропонує ексклюзивну дегустацію унікальних настоянок на травах, плодах, ягодах та чорногірському корінні, ароматних карпатських чаїв, а для дітей – ягідних сиропів» [57].

Повернення в готель.

День 3

Екскурсія «Столиці Галицько-Волинського князівства».

«Галич – місто, засноване на відстані близько 5 км від зруйнованого давнього Галича, столиці Галицько-Волинського князівства, наймогутнішої

твердині на західних руських землях. Перша згадка про місто, яку деякі дослідники вважають міфічною, сягає 898 р, згідно зі списком угорської хроніки кінця XIII ст., автором якої був анонімний нотаріус короля Бели. Назва міста дала назву регіону Галичина. Найбільшого піднесення Галич досяг за князя Ярослава Осмомисла (1153-1187), оспіваного в «Слові о полку Ігоревім». 1367 р. Галич отримав магдебурзьке право» [113].

Переїзд до село в Крилос на території його території існувала столиця Галицько-Волинської держави – місто Галич. Відвідуємо Успенський собор, княжі і боярські палати, в яких зараз перебуває «Музей історії давнього Галича», монастир і Князівське джерело.

«Перша літописна згадка про катедральну церкву в м. Галич під 1187 р. пов'язана зі смертю та похованням князя Ярослава Володимировича (Осмомисла), який у житті «к церковному чину сам приходя и строя добре крилос». З цим пов'язана гіпотеза про походження сучасної назви села – від назви єпископського осідку «Крилоса». Отже, письмові свідчення фіксують існування в XII ст. при Успенському соборі «крилосу». Саме тут, на території сучасного Крилоса був розташований княжий град, композиційним і сакральним центром якого був Галицький Успенський собор. Собор також виконував роль «*eclessia incastellata*» – укріпленої цитаделі. Поруч містилися княжий та митрополичий двори» [68].

Виїзд в Івано-Франківськ. Оглядова екскурсія по місту (Ратуша та Площа ринок, площа Міцкевича, Майдан Шептицького, єзуїтський костел, вірменська церква, синагога, пам'ятник Діві Марії, Палац Потоцьких, Гетьманські Вали.

Вільний час в Івано-Франківську.

Трансфер залізничний/автовокзал

1.8 Програма обслуговування

Програма обслуговування туристів наведена у табл. 2.3.1.

Таблиця 2.3.1

Програма туру «Легенди Прикарпаття» [складено автором]

День	Дні та локації туру
1-й день	
08.00-08.30	Зустріч групи на автовокзалі м. Коломия. Трансфер в готель
08.30-10.00	Поселення в готель м. Коломия. Сніданок в готелі.
10.00-12.00	Екскурсія «Історична Коломия»
12.00-13.00	Обід у кафе під час переїзд в с. Шешори (оплата самостійно за меню).
13.00-14.00	Відвідування Срібними водопадів (найкрасивіший водоспад Карпат – Шешорський гук)
14.00-14.30	Переїзд в селище Пістинь.
14.30-17.00	Відвідування території Національного природного парку «Гуцульщина», де знаходиться резиденція Святого Миколая
17.00-18.00	Повернення в готель. Вечеря (самостійно).
2-й день	
08.00-09.00	Сніданок у готелі.
09.00-12.00	Переїзд в смт. Верховина. Екскурсія «Верховина – серце Гуцульського краю».
12.00-14.00	Обід у дегустаційні залі музею «Штопора» в смт. Верховина (оплата самостійно за меню).
14.00-15.00	Переїзд в с. Криворівня. Відвідування музею «Дідова аптека».
15.00-17.00	Повернення в готель. Вечеря (самостійно).
3-й день	
08.00-09.00	Сніданок у готелі. Звільнення номерів
09.00-11.00	Переїзд у м. Галич
11.00-12.00	Переїзд у с. Крилос. Продовження екскурсії «Столиці Галицько-Волинського князівства».
13.00-14.00	Обід у кафе у м. Івано-Франківськ (оплата самостійно за меню).
14.00-16.00	Оглядова екскурсія по місту Івано-Франківськ
16.00-18.00	Вільний час в м. Івано-Франківськ
18.00-19.00	Трансфер залізничний/автовокзал м. Івано-Франківськ (за потребою)

1.9 Калькуляція туру (табл. 2.3.2).

Калькуляція туру – процес визначення собівартості одиниці послуг, представлений у табличній формі розрахунок витрат у грошовому вираженні на підставі якого складається ціна реалізації туристичного продукту.

Таблиця 2.3.2

Калькуляція туру «Легенди Прикарпаття» [складено автором]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна, грн	Кількість	Формула	Загальна сума, грн
1	Трансфер	15000	-	-	25000
2	Вартість проживання в готелі зі сніданком	800 2-х містний номер «стандарт»	2 доби 9 номерів	-	14000
3	Екскурсійне обслуговування на групу, у т.ч вхідні квитки у музеї	14400	група 18 осіб	-	14400
4	Заробітна плата гіда	500	3 дні, 1 особа	$V_z = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи} * \text{Кількість гідів}$	1500
5	Накладні витрати	-	10 %	$V_n = (п1 + п2 + п3 + п4) * 10\% / 100\%$	5490
6	Страховання туристів від нещасних випадків	50 грн турист/день	група 18 осіб	$V_c = \text{Вартість 1 доби} * \text{Кількість діб} * \text{кількість туристів}$	2700
7	Прибуток	-	10 %	$Ц_{п} = 10\%/100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6)$	6300
8	Загальна вартість туру	-	група 18 осіб	$V_{тз} = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7$	69390
9	Ціна путівки на 1 особу	-	-	$Ц_{п} = V_{тз} / \text{Кількість осіб}$	3855

Отже, вартість 1 путівки складе 3855 грн.

У вартість туру не входить: дегустація у музеї «Штопора», сувеніри.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Етнічний туризм – це подорожі з відвідуванням метою якого ознайомлення з мовою, побутом, культурою та історією власного народу та чужоземців.

Вагомою підставою розвитку етнографічного туризму Івано-Франківській області є його етнографічна різноманітність, зумовлена різними чинниками, але насамперед природно-географічними особливостями та дещо відмінними передумовами заселення гірських й передгірських районів області. В регіоні виділяють чотири етнографічні райони, або, іншими словами, територія включає чотири історично сформовані етнографічні регіони: Бойківщина, Гуцульщина, Опілля, Покуття. Кожен з них характеризується своєю історією, культурою, традиціями, природно-географічними особливостями, по-своєму вражає різноманітністю рекреаційних можливостей.

Перспективи розвитку туризму в Івано-Франківській області є одними з найкращих у контексті повоєнного відновлення туристичної діяльності в Україні. Вигідне географічне положення та геополітичне розташування, розвинена туристична інфраструктура, наявність великої кількості природно-рекреаційних ресурсів та історико-культурних пам'яток, працелюбне і гостинне населення сприяють туристичній привабливості регіону. Проте існує низка проблем, а тому необхідний системний підхід до їх розв'язання, розроблення та впровадження комплексу заходів щодо забезпечення сталого розвитку регіону:

- раціональне використання туристично-рекреаційних ресурсів регіону та об'єктів історико-культурної спадщини;
- модернізація туристичної та транспортної інфраструктури;
- удосконалення системи управління туристичними підприємствами

та підвищення професійного рівня працівників туристичної сфери;

- створення безпечних умов для туристів;
- транскордонне співробітництво та обмін досвідом у сфері етнічного

туризму через створення туристичних кластерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович С. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 2009. 67 с.
2. Балановський Я. М. Етносоціокультурний аспект кризового стану суспільства (проблеми поняттєвого забезпечення). Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2011. Вип. 5. С. 93-104.
3. Басюк Д. І. Основи туризмології: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. 204 с.
4. Безручко Л. С., Кучинська І. В. Етнотуристичні ресурси: класифікація, оцінка та використання. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи»: Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 26 квітня 2017 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. Львів: ЛПЕТ, 2017. С. 7-14.
5. Безручко Л. С. Оцінка історико-культурних ресурсів Турківщини для потреб етнічного туризму. Карпатський край. 2015. № 1-2 (5-6). С. 295-304.
6. Белікова М. В., Зацепіна Н. О. Менонітські поселення: історія формування та розвитку ностальгійного туризму в Україні. Наук. праці іст. ф-ту Запорізького університету. 2011. Вип. 31. С. 122-125.
7. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. Теорія та історія культури (філософські й культурологічні виміри). URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ku/2011_32/32-1-19.pdf. (дата звернення: 20.05.2024).
8. Божук Т. І. Методичні аспекти визначення оцінки сакральних об'єктів для потреб туризму. Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління імені В'ячеслава Чорновола. Серія «Економічні науки». 2008. Вип. 3. С. 260-272.

9. Бочан І. О. Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: Зб. Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011 р.) Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. Львів: ЛІЕТ, 2011. С. 9-11.

10. Бочан І. О., Цимбалюк М. Ф. Етнічний туризм у сільській місцевості та шляхи його розвитку. Львів: ЛІЕТ, 2011. С. 195-199.

11. Бучко Ж. Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. Львів: ЛІЕТ, 2016. С. 37-42.

12. Бучко Ж. Етнотуристичні дослідження Буковини. Географія та туризм: наук. зб. / ред. кол.: Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін. К.: Альтерпрес, 2010. Вип. 6. С. 154-158.

13. Бучко Ж. Народні звичаї та традиції населення Українських Карпат у контексті фестивального туризму. URL: https://archer.chnu.edu.ua/buchko_tezu. (дата звернення: 11.05.2024).

14. Бучко Ж., Стецюк А. Об'єкти історико-культурної спадщини України в умовах війни: урбіцид та його наслідки. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет. 2023. Т. 47. С. 20-27.

15. Верховина – серце Гуцульщини. URL: <https://transfer-bukovel.com/info/verhovina-serce-guculshhiny/> (дата звернення: 18.05.2024).

16. Винниченко І. Єдність через різноманітність. Урядовий кур'єр. 9 лютого 2010 р. С. 9.

17. Вичівський П. П., Маланюк Т. З., Орлова В. В., Коретчук Я. В. Сучасні тенденції розвитку культурно-пізнавального туризму в Івано-Франківській області. Наукові перспективи. Серія «Економіка». 2023. № 5 (35). С. 326-337.

18. Вовчок Я. В. Ностальгійний туризм Прикарпаття: навчально-

методичний посібник для студентів туристичних спеціальностей. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. 82 с.

19. Вуйчик О. І. Розвиток сентиментального (ностальгійного) туризму в Україні. Географія. Економіка. Екологія. Туризм: регіональні студії. Зб. наук. пр.; за ред. І. В. Смаля. Ніжин: МІЛАНІК, 2009. Вип. 3. С. 40-46.

20. Гаврилова О. В. Етнографічний туризм як інноваційна форма дослідження історико-культурної спадщини Миколаївщини. ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв». URL: <http://libs.mfknukim.mk.ua/> (дата звернення: 26.05.2024).

21. Гаврилюк А. Сучасний розвиток українського етнотуризму: зміна парадигми/ Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2013. Вип. 665-666. С. 56-61.

22. Географічна енциклопедія України. Т. 1, Т. 2. Т. 3. URL: <https://archive.org/details/geografichna01azh> (дата звернення: 20.05.2024).

23. Глушко М. Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан. Карпати: людина, етнос, цивілізація. 2009. № 1. С. 8-18.

24. «Гуцульщина» Національний природний парк / В. В. Пророчук, Ю. П. Стефурак, В. П. Брусак та ін. Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2013. 408 с.

25. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. Монографія. К.: ВПЦ КНУ, 2015. Т. 2. 504 с.

26. Гуменюк Г., Загнибіда Р. Перспективи розвитку етнічного туризму на Прикарпатті. Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Вип. 2. Івано-Франківськ: Фоліант, 2010. С. 81-86.

27. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2024).

28. Доценко А. І. Етнічний туризм : навч. посібник. К.: Університетет «Україна», 2022. 96 с.

29. Дутчак О. І. Теоретико-методологічні проблеми етнотуризму

Карпатський край. 2012. № 2. С. 118-122.

30. Дутчак О., Калущкий І. Теоретико-методологічні проблеми українського етнотуризму в контроверсійному баченні науковців. Гілея. 2013. № 6. С. 64-66.

31. Еколого-пізнавальні стежки. Галицький Національний природний парк. URL: <https://nnph.if.ua/category/3-ecological-educational-activities/4-eco-routes/> (дата звернення: 22.05.2024).

32. Еколого-пізнавальні стежки. Національний природний парк «Гуцульщина». URL: <https://nnph.if.ua/category/3-ecological-educational-activities/4-eco-routes/> (дата звернення: 22.05.2024).

33. Еколого-пізнавальні туристичні маршрути. Національний природний парк «Верховинський». URL: http://nppver.at.ua/news/ekologo_piznavalni_turistichni_marshruti_ta_stezhki/ (дата звернення: 22.05.2024).

34. Енциклопедія етнокультурознавства. Понятійно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи. ред. Ю. І. Римаренко. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).

35. Етнічний довідник: поняття та терміни. URL: <http://etno.uaweb.org/glossary/e.html> (дата звернення: 19.05.2024).

36. Жирак Л. М. Івано-Франківськ – туристичний бренд Прикарпаття. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 51. С. 144-149.

37. Івано-Франківський краєзнавчий музей. Коротка інформаційна довідка URL: <http://www.ifkm.if.ua/page69.html> (дата звернення: 21.05.2024).

38. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2008. 344 с.

39. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 334 с.

40. Колесник О. О. Економічна оцінка туристичної привабливості України. Економіка. Управління. Інновації. 2010. № 1 (3). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_12 (дата звернення: 21.05.2024).

41. Коломия Все про відпочинок в Карпатах та Україні <https://karpatium.com.ua/naseleni-punkty/kolomyia> (дата звернення: 20.05.2024).
42. Кузик С. П. Географія туризму: навчальний посібник. Львівський національний ун-т м. І. Франка, Географічний ф-т. К.: Знання, 2011. 271 с.
43. Кузик С. П. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 254 с.
44. Кузьмук О. І. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/desember08/23.htm> (дата звернення: 20.05.2024).
45. Кулаковська І. М. Розвиток етнічного туризму на Житомирщині. Актуальні питання культурології. 2012. Вип. 12. С. 79-80.
46. Лесик А., Бучко Ж. Фестивалі Карпатського регіону як чинник туристичної привабливості. Проблеми розвитку депресивних регіонів: матер. міжнарод. конф. Ніжин: Аспект-поліграф, 2007. С. 174-177.
47. Литовченко І., Перепеляк Є. Етнографічні атракції та туристична привабливість Полтавщини/ Тенденції розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації : матеріали І-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 27-28 квітня 2017 р. Ужгород : ПП «Інватор», 2017. С. 13-15.
48. Ліхоносова Г. С., Сосновська Ю. Р. Організаційно-економічна проблематика етнічного туризму: аксіологічні аспекти. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 2. С. 59-64.
49. Лозинський Р. М. Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини) : монографія. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2024).
50. Лозинський Р. М., Кучинська І. В., Дорош Ю. С. Географія ресурсів ностальгійного туризму Жовківського району Львівської області.

Карпатський край. 2013. Вип. 1 (3). С. 94-101.

51. Макарчук Н. Етнотуризм в соціокультурному середовищі: концепція дослідження. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2020. Вип. 14. С. 291-302.

52. Мальовниче гуцульське село Шешори. URL: <https://guide.karpaty.ua/uk/places/sheshory> (дата звернення: 20.05.2024).

53. Мальська М. П., Рутинський М. Й., Паньків Н. М. Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність : монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 268 с.

54. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. Л. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник. URL: <https://tourism-book.com/pbooks/book-63/ua/>. (дата звернення: 17.05.2024).

55. Мисяк О. М. Перспективи розвитку етнічного туризму в Україні. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку туризму». Частина II. Миколаїв: ВП «МФ КНУКІМ», 2015. С. 68-71.

56. Музеї Івано-Франківщини. Довідник. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2016. 128 с.

57. Музей «Дідова аптека». Офіційний сайт. URL: <https://didovaapteka.info/museum/history/> (дата звернення: 18.05.2024).

58. Музей «Штопора» – Дегустаційний зал Karpaty.Rocks. URL: <https://karpaty.rocks/muzej-shtopora-degustaciynyy-zal> (дата звернення: 18.05.2024).

59. Музей Гуцульської магії у Верховині. Travel-al.com.ua. Цікаві місця, подорожі Україною та Європою. URL: <http://travel-al.com.ua/2020/04/12/hutsul-magic/> (дата звернення: 18.05.2024).

60. Музей-майстерня ліжникарства та старожитностей сім'ї Кіщуків в селі Яворів. Гуцулія. URL: <https://huculia.info/place/kischuk-family-lizhnyk-museum-yavoriv/> (дата звернення: 18.05.2024).

61. Музей-сироварня «Хата-стая», Верховина. Туристичний довідник Карпат. URL: <https://turizm-karpaty.com.ua/muzej-sirovarnja-hata-staja-verhovina/> (дата звернення: 18.05.2024).

62. Муравська С. В. Етнічний туризм: до проблеми визначення. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» (Львів, 2011 р.). Львів, 2011. С. 70-74.

63. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Кол. авт. Кравців В. С., Гринів Л. С., Копач М. В., Кузик С. П. URL: https://tourlib.net/books_ukr/kravciv.htm. (дата звернення: 19.05.2024).

64. Національний заповідник «Давній Галич». URL: <http://davniyhalych.com.ua/component/k2/item/144-davnii-galich> (дата звернення: 24.05.2024).

65. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». Офіційний сайт. URL: <http://niez-pereyaslav.com.ua/ua/2011-11-17-12-31-22>. (дата звернення: 24.05.2024).

66. Національний природний парк «Синьогора». URL: <https://synyogora-park.in.ua/> (дата звернення: 20.05.2024).

67. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області): автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02. Одеса, 2009. 20 с.

68. Офіційний сайт «KarpatyInfo» URL: <https://www.karpaty.info/> (дата звернення: 24.05.2024).

69. Орлова М. Л. Редіна С. С., Ярмоменко С. Г. Ресурси етнічного туризму України, пов'язані з вірменським народом. Культура народів Причорномор'я. 2014. № 267. С. 98-104.

70. Паньків Н. Є. Перспективи використання туристично-рекреаційних ресурсів Івано-Франківщини для розвитку зеленого (сільського) та екологічного туризму в області. Збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2020. Т. 30. № 5. С. 59-66.

71. Паньків Н. Є., Качалуба Х. Г. Тенденції розвитку активних видів туризму в Івано-Франківській області. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021. № 2. С. 150-160.

72. Паньків Н. Природо-ресурсний потенціал розвитку екологічного туризму Івано-Франківської області. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2008. Вип. 24. С. 230-233.

73. Покоłodна М., Семків М. Етнографічний туризм: особливості, географія та ресурсний потенціал (на прикладі України). Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 20. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/20/4368> (дата звернення: 17.05.2024).

74. Прикарпаття: спадщина віків: Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії / Ред. М. Кугутяк; ПНУ ім. В. Стефаника. 2-ге. вид. стер. Львів: Манускрипт-Львів, 2016. 567 с.

75. Про охорону культурної спадщини Закон України від 8.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

76. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

77. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 №168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.05.2024).

78. Про туризм: Закон України від 11.02.2015 р. № 324/95-вр. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 18.05.2024).

79. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

80. Рожнова В. Терес Н. Проблеми та перспективи розвитку

етнотуризму: зарубіжний та український досвід. Етнічна історія народів Європи. 2013. Вип. 39. С. 35-44.

81. Розвиток українського етнотуризму: Проблеми та перспективи URL: <http://www.liet.lviv.ua/redakce/tisk.php?clanek=1048&lanG=uk&> (дата звернення: 18.05.2024).

82. Руско Н., Відливана С. Розвиток релігійного туризму на Івано-Франківщині. Історія релігій в Україні : наук. щорічник 2015 рік; упоряд.: О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич ; Ін-т релігієзнавства-Філія Львів. музею іст. релігії, Львів. від-ня ін-ту укр. археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України. Львів, 2015. Кн. II. С. 518-524.

83. Рутинський М. Й. Івано-Франківщина: територіальна організація туристичного комплексу та структура сучасного турпродукту регіону. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. Вінниця, 2004. Вип. 7. С. 177-184.

84. Рутинський М. Й. Музеєзнавство: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 428 с.

85. Сапелкіна З. П. Релігійний туризм : навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2009. 244 с.

86. Семків М. Методи оцінювання ресурсного потенціалу етнографічного туризму. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/> (дата звернення: 18.05.2024).

87. Сливка Р. Р. Етнографічне дослідження Бойківщини: дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02. URL: <http://wwwv.disser.com.ua/etnohrafichne-doslidzhennja-bojkivshchyny.html> (дата звернення: 19.05.2024).

88. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму; за ред. В. К. Федорченка. К.: Слово, 2016. 367 с.

89. Спілка сільського зеленого туризму України. Офіційний сайт. URL: <https://greentour.com.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).

90. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України URL: www.fes.kiev.ua. (дата звернення: 18.05.2024).
91. Тертична Ю. В. Етноекзогенний туризм в системі понять етногеографії. Географія та туризм. 2014. Вип. 31. С. 55-62.
92. Туристично-мистецький комплекс «Маєток Святого Миколая». URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/if/ks/pistyn/museums/nickolas/> (дата звернення: 20.05.2024).
93. Удовиченко В. В., Наконечна В. Р. Етнічний туризм Івано-Франківської області: історичний аспект. Географія та туризм. 2014. Вип. 30. С. 79-91.
94. Українські фестивалі. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=586 (дата звернення: 22.05.2024).
95. Устименко Л. М. Культурно-освітній потенціал етнографічного туризму. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія. 2012. Вип. 4. С. 90-96.
96. Устименко Л. М. Основи туризмознавства: навчальний посібник. К.: Атіка, 2009. 392 с.
97. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні. URL: https://tourlib.net/books_history/fedorchenko.htm (дата звернення: 22.05.2024).
98. Федорченко В. К., Мініч І. М. Туристський словник-довідник: навч. посіб. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).
99. Філюк С. Роль історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області у відновленні духовності туристів. Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Вип. 4 : Збірник статей : Матеріали міжнародної наукової конференції «Туризм і розвиток регіону», присвяченої 10-річчю створення Інституту туризму (Івано-Франківськ, 19-20 вересня 2013 р.). Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. С. 282-288.
100. Черчик Л. М., Коленда Н. В. Культурна спадщина як складова туристично-економічного співробітництва. Науковий вісник Ужгородського

університету : Серія: Економіка. 2011. Спецвип. 33. Ч. 3. С. 208-211.

101. Чмелик І. Художнє життя Івано-Франківщини кінця XIX – початку XXI століття. Мистецтвознавство України. 2011. С. 177-195.

102. Шикеринець В. В. Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні (на місцевому рівні) // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: Зб. мат. Всеукр. н.-п. конф. мол. вчених (Львів, 2–3 березня 2011 р.). Львів: ЛІЕТ, 2011. С. 24-27.

103. Що таке ностальгичний туризм? URL: <http://infotour.in.ua/nostalgic-tourism.htm> (дата звернення: 20.05.2024).

104. Hryciuk, G./Sienkiewicz, W./Hryciuk, G. i in. (2008), Wysziedlenia, wypędzenia i ucieczki 1939–1959.

105. Kowalczyk, A. (red.), Turystyka kulturowa. Spojrzenie geograficzne. Warszawa, 9–59.

106. Kowalczyk-Anioł, J., Włodarczyk B. Turystyka rodzinna – istota i zakres pojęcia; Śledzińska, J., Włodarczyk, B. (red.). Turystyka rodzinna a zachowania prospołeczne. Wrocław, 2011. S. 9-25.

107. Malinowski G. Etnoturystyka – turystyka etniczna w Polsce. URL: <http://artelis.pl/artykuly/9521/etnoturystyka-turystyka-etniczna-w-polsce> (дата звернення: 15.05.2024).

108. Mika M. Rodzaje i formy turystyki. W: Kurek, W. (red.), Turystyka. Warszawa. 2008. S. 196-339.

109. Mikos von Rohrscheid A. Turystyka kulturowa: fenomen, potencjał, perspektywy. Gniezno. 2008.

110. Rudenko V., Dzhaman V., Buchko Z., Dzhaman Y., Mruchkovstyy P. Theoretical-Methodological Basis for Studying the Preconditions of Ethnic Tourism in Multi-ethnic Urban Settlements. The Case of Chernivtsi City, Ukraine. Journal of Settlement and Spatial Planning. 2016. Vol. 7. № 2. P. 157-165.

111. Siwiński W., Tauber, R. Leksykon turystyki i rekreacji. Poznań. 2008.

112. Tomczewska-Porowycz N. Етнічний туризм та інші близькі форми

туризму в східноєвропейській літературі. Przegląd Wschodnioeuropejski. 2017. Vol. 8. № 1. S. 271-280.

113. Wikipedia. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/> (дата звернення: 18.05.2024).

114. Zruchno travel. Туристичний портал. URL: <https://zruchno.travel> (дата звернення: 17.05.2024).